Պարիզի Հայրենիք

Պաշտօնաթերթ ՌԱՄԿԱՎԱՐ ԱՋԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ԱՅՍ ԹԻՒՈՎ ԿԱՐԴԱԼ՝

Փողն աւելի «կատարեալ զէնք» է, քան խօսքը էջ 2
ՀԳՆԱԺԱՄԵՐԸ ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԵՐԿՐՆԵՐՈՒՄ էջ 3
ԽՈՐԹ ՈՒ ՀԱՐԱՁԱՏՔ էջ 4
ԹՈՂ ՄԵՐ ՆԱՀԱՏԱԿ ՁԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԼՈՒՌԹԻՒՆԸ... էջ 5
ԹՐՔԱԿԱՆ, ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ, ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀՐԱՍԱՅԼԵՐՈՎ... էջ 5
ՀՐԱՆԴ ԿԻՒԼԵԱՆ էջ 7
Ի՞ՆՉ ՄՆԱՑ ԵՐԲԵՄՆԻ ՀԱՅԱՀՈՇ ԹԻԼԷԼԷՆ էջ 8
«ՕՏԱՐԱՁԳԻ ՀԱՅԱԳԷՏՆԵՐ» էջ 9
Այնպէս լուսաւորեսցէ լոյս ձեր... էջ 10

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 2, 2025 | Թ. Տարի, թիւ 5 (410) (Նոր Շրջան), Հիմնուած 1899-ին, իբրեւ «Ձայն Հայրենեաց»

ՁԻՆՈՒԱԾ ՈՒԺԵՐՈՒ ԿԱԶՄԱՒՈՐՄԱՆ 33-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԻԹՈՎ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՆԻԿՈԼ ՓԱՇԻՆԵԱՆՆ ԱՅՑԵԼԱԾ Է «ԵՌԱԲԼՈՒՐ» ՊԱՆԹԷՈՆ

ՀՀ Զինուած ուժերու կազմաւորման 33-րդ տարեդարձին առիթով վարչապետ Նիկոլ Փաշինեան Հանրապետութեան նախագահ Վահագն Խաչատուրեանի, ՀՀ Ազգային ժողովի նախագահ Ալեն Սիմոնեանի եւ ՀՀ բարձրագոյն ղեկավարութեան հետ այցելած է «Եռաբլուր» զինուորական պանթէոն՝ յարգանքի տուրք մատուցելու իրենց կեանքը հայրենիքի անկախութեան համար զոհաբերած հայորդիներու յիշատակին:

Վարչապետը ծաղիկներ զետեղած է Սպարապետ Վազգէն Սարգսեանի, Անդրանիկ Օզանեանի շիրիմներուն եւ ծաղկեպսակ՝ զոհուած ազատամարտիկներու յիշատակը յաւերժացնող յուշահամալիրին:

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՍՆԱԿՑԵՑԱՒ ԾՈՑԻ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՏԱՐԵԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ

Օրհնութեամբ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա. Վեհափառ Հայրապետին, Արաբական Միացեալ Էմիրութեանց (Ա.Մ.Է.), Քաթարի եւ Շրջակայից Հայոց Թեմի առաջնորդ Գերշ. Տ. Մեսրոպ Արք. Սարգիսեան, յանուն հայ եկեղեցւոյ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան, մասնակցեցաւ Շարժայի (Ա.Մ.Է.) անկլիգան Սուրբ Մարթան եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցած Ծոցի Եկեղեցիներու Խորհուրդի տարեկան ընդհանուր ժողովին, 20-22 Յունուար 2025-ին:

Նշենք, որ Խորհուրդին հիմնական գործունէութիւնը կը կեդրոնանայ ծոցի տարածաշրջանին մէջ գործող քրիստոնեայ համայնքներուն միջեւ միջ-եկեղեցական յարաբերութեանց զարգացման ու համերաշխ փոխ յարաբերութեանց վրայ:

Վերոյիշեալ ընդհանուր ժողովին օրակարգի հիմնական նիւթերը եղան Նիկիոյ Տիեզերական Ժողովի 1700 ամեակը եւ ընդհանրապէս եկեղեցիներուն ու քրիստոնեայ փոքրամասնութիւններուն դիմագրաւած մարտահրաւէրները տարածաշրջանէն ներս: Այս առիթով Խորհուրդը քննարկեց յառաջիկայ շրջանին իր կատարելիք աշխատանքները եւ ընդգծեց ծոցի շրջանի քրիստոնեայ համայնքներուն միջեւ երկխօսութիւնն ու գործակցութիւնը աւելի ամրապնդելու ու ծաւալելու կարեւորութիւնը:

Յայտնենք, որ Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Ծոցի Եկեղեցիներու Խորհուրդի գործադիր վարչութեան անդամ է եւ եղած է Խորհուրդին ատենապետը:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՈՒՂԵՐՁԸ ՀԱՅՈՑ ԲԱՆԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

Հայոց բանակի օրուայ առիթով Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից Հայրապետական Մեր օրհնութիւնն ու բարեմաղթանքներն ենք բերում մեր բանակի սպաներին ու զինուորներին եւ համայն մեր ժողովրդին:

Մեր նորանկախ պետականութեան եւ մեր ժողովրդի իրաւունքների պաշտպանութեան սրբազան գործում անգնահատելի է Հայոց բանակի դերն ու վաստակը: Այսօր մեր պետութեան առջեւ ծառացած լրջագոյն անվտանգային մարտահրաւէրների պայմաններում հրամայական է մեր բանակի առաւել հզօրացումը, որպէսզի մեր զօրականները բարձր մարտունակութեամբ եւ իրենց անսասան ոգով շարունակեն հայրենեաց պաշտպանութեան նուիրական առաքելութիւնը: Զինուորականների արիասիրտ ծառայութեան եւ սխրանքների ամուր հիմքը միշտ եղել եւ մնալու է հայրենիքի հանդէպ սէրն ու նախանձախնդրութիւնը, ազգային արժէքների նկատմամբ հաւատարմութիւնը:

Աղօթում ենք յանուն հայրենիքի պաշտպանութեան նահատակուած քաջորդիների հոգիների հանգստութեան համար: Հայցում ենք, որ Ամենակալն Աստուած Իր Սուրբ Աջի հովանու ներքոյ պահպանի Հայոց բանակի զինուորներին ու հրամանատարական կազմին, ապահովութիւն ու բարօրութիւն պարգեւի մեր հայրենիքին եւ աշխարհասփիւռ մեր ժողովրդին:

Թող Աստծոյ խաղաղութիւնը եւ մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսի շնորհները լինեն մեզ եւ ամէնքի հետ այսօր եւ միշտ. ամէն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐԱՆԿԱԽԱՑԱԾ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱԿԻ 33-ԱՄԵԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

29 Յունուարին, Հայաստանի վերանկախացած հանրապետութեան բանակի 33-ամեակին նուիրուած հանդիսաւոր ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ Փարիզի Hotel Le Marois-ի շքեղ դահլիճին մէջ: Ներկայ էին նախագահի աշխատակազմի, Արտաքին գործոց եւ Բանակներու նախարարութիւններու բարձրաստիճան պաշտօնատարներ, երեսփոխաններ, ծերակուտականներ, քաղաքապետեր, Ֆրանսայի մէջ հաւատարմագրուած դեսպաններ, ռազմական կցորդներ, ֆրանսահայ համայնքի եւ հոգեւոր դասի ներկայացուցիչներ, հասարակական գործիչներ:

Շուրջ հարիւր հրաւիրեալներուն ուղղուած իր խօսքին մէջ դեսպան Արման Խաչատրեան նշեց, թէ Հայոց բանակը կը մարմնաւորէ Հայաստանի Հանրապետութիւնը պաշտպանելու մեր ժողովուրդի վճռականութիւնը եւ իբրեւ անկախ ու ժողովրդավար երկիր գոյութիւն ունենալու իրաւունքը:

Ան նաեւ յայտնեց, թէ Հայաստան տարածաշրջանին մէջ խաղաղութիւն եւ կայունութիւն հաստատելու ուղղութեամբ ընթացիկ բանակցութիւններով կառուցողական ջանքեր կը գործադրէ: Միաժամանակ արդար եւ երկարատեւ խաղաղութեան հաստատման համար դեսպանը ընդգծեց Հայաստանի պաշտպանական կարողութիւններու հզօրացման հրամայականը եւ այդ համածիրին մէջ իր երախտագիտութիւնը յայտնեց բարեկամ Ֆրանսայի իշխանութիւններուն՝ Հայաստանին աջակցելու վճռական յանձնառութեան եւ շարունակաբար ընդլայնուող գործակցութեան համար:

Ելոյթ ունեցաւ նաեւ Ֆրանսայի մէջ Հայաստանի ռազմական կցորդ, գնդապետ Գէորգ Ղոնեան: Յիշատակելով Հայաստանի առջեւ ծառացած անվտանգութեան սպառնալիքները՝ գնդապետը եւս շեշտեց Հայաստանի պաշտպանունակութեան ամրապնդման ուղղութեամբ Ֆրանսայի ցուցաբերած աջակցութեան կարեւորութիւնը:

Հուսկ՝ «Դպրոցասէր» վարժարանի տնօրէն Հայկ Սարգիսեանի ղեկավարութեամբ եւ կրթօճախի աշակերտներուն կատարողութեամբ հնչեցին Հայաստանի, Ֆրանսայի եւ Հայոց բանակի փառերգերը:

Փող աւելի «կատարեալ զէնք» է, քան խօսքը

Յատուկ «ՊԱՅՔԱՐ»ին

ՍՈՒՐԷՆ Թ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ
ՊԳԴ, փրոֆէսոր

Լաւ ապրել՝ նշանակում է Հայրենիք-պետութիւն ունենալ եւ շատ սիրել այն

Յայտնի ճշմարտութիւն է, որ յոբելեանական են համարւում եւ սովորաբար տօնւում են 50, 100 եւ 25-ամեակները: Այսինքն, շուրջ մէկ ամիս է ապրում ենք 21-րդ դարի առաջին յոբելեանական տարում: Իսկ որպէս կանոն ընդունուած է, որ յոբելեանների ժամանակ ամփոփւում, ի մի են բերւում այդ ժամանակահատուածի նուաճումներն ու բացթողումները: Ասել է թէ, միանշանակ եկել է դատարկախօսութիւնից գործնական, յստակ քայլերի անցնելու ժամանակը:

Երբեմն ինձ մեղադրում են, որ օրուայ իշխանութիւնների կատարած «դրական» քայլերը չեմ նկատում եւ նրանց շատ եմ քննադատում: Նոր տարի է սկսուել, ինքս էլ չեմ ցանկանում բացասական բաներից խօսել: Բայց արի ու տես, որ ազնիւ լինելու դէպքում ուղղակի այլ կերպ հնարաւոր չի: Գիտեմ նաեւ, որ ուղղակի պարտաւոր ենք միշտ յիշել, որ ունենալ անկախ-սուուերեն պետութիւն նշանակում է նաեւ սխալուելու սուվերեն իրաւունք ունենալ: Մենք էլ, որպէս ժողովուրդ, պարտաւոր ենք ձեւաւորելու այնպիսի քաղաքական էլիտա, որն այնքան խելացի լինի, որ այդ սխալուելու իրաւունքից չօգտուի: Հակառակ պարագայում մենք ուղղակի կը յայտնուենք պետականութեան կորստի, իսկ մեր ժողովուրդը՝ հայրենազրկման վտանգի առջեւ: Գարեգին Նժդեհն էր ասում՝ կեղծիքը պիտի մեռնի, որ ապրի Հայաստանը: Յայտնի ճշմարտութիւն է՝ որքան կիրթ է մարդը, այնքան պարզ է եւ հասարակ: Իսկ ես չեմ կարող անկեղծ ու ազնիւ չլինել, դա պարզապէս իմ տեսակին բնորոշ չի:

Այսօր մեզանում իշխող թիմը մեր հաւաքական յիշողութիւնը ջնջելու համար անում է ամէն ինչ: Իսկ ռուս նշանաւոր գրող Բուլգակովն ասում էր, որ ցանկութեան դէպքում կարելի է մուրալ ամէն ինչ: Փող, փառք, իշխանութիւն... բայց երբեք հայրենիք: Օրուան իշխանակիրներն ասում են, որ Հայաստանը մաշուած պետութիւն է եւ չի կարող ինքնուրոյն քաղաքականութիւն իրականացնել: Մենք մեզ հին ազգ ենք համարում, իսկ նրանք՝ մաշուած: Նրանք դա ոչ միայն փողի համար են անում, այլեւ դրա կրողն են: Այո՛, նրանց համար Շուշին դժգոյն քաղաք էր, Իշխանասարը՝ մռայլ: Օդում լուրեր են շրջում, որ իրենց փող են տալիս, որովհետեւ իրենք այդպէս են մտածում ու դա են իրականացնում: Ի վերջոյ, նրանց կողմից է հնչեցուել «արդեօ՞ք հայերն ուզում են ունենալ պետութիւն» խիստ վտանգաւոր թեզը:

Դրան հակառակ, մեզ ֆաշիստ համարող Ատրպէյճանը ազգայնամոլ (նացիստական) պետութիւն է եւ ոչ թէ զուտ ատում է հայերին, այլ գերագոյն ազգ է համարում նոր-նոր կայացած ատրպէյճանական ժողովրդին: Սա գերմանական ֆաշիզմի նորագոյն դրսեւորումներից մէկն է: Քանզի այսօր այդ ցեղամոլ (ռասիստական) լծի տակ հիմա Ատրպէյճանում շատ ազգային փոքրամասնութիւններ են տնքում: Իսկ մեր որոշ գործիչների խեղուած մտածելակերպով, եթէ թոյլ տան, որ ատրպէյճանցիներն իրենց վրայ կօշիկները մաքրեն, իրենք ողջ են մնալու ու կուշտ են լինելու: Նրանք մոռանում են կամ իբրեւ թէ չգիտեն գերեվարուած հայերի նկատմամբ ատրպէյճանցիների վայրագութիւնները: Թող կարդան 1988թ. Սումգայիթի ջարդերի դատավարութեան ընթացքում ազերիների տուած ցուցմունքները, երբ պատմում էին՝ ինչ էին անում իրենք հայ յղի կանանց ու բարուրի երեխաների հետ…

Ժամանակին 164 հազար ատրպէյճանցի է դուրս եկել Հայաստանից, ընդ որում՝ ինքնուրոյն: Աւելին, ինքս եմ վկայ եղել, թէ ինչպէս շատ տեղերում ատրպէյճանցիներն արտասւում էին, չէին ուզում գնալ, համբուրում էին քարերը, հողը: Իսկ այսօր ինչու՞ է Ալիեւը 300.000, այսպէս կոչուած, փախստականների թիւը հնչեցնում, ինչու՞ 164.000-ը դարձաւ 300.000, ինչպէ՞ս: Հաւանաբար հաշւում են, որ նրանք յետոյ սերունդ են տուել եւ աւելացել: Յայտնի է նաեւ, որ Հայաստանից հեռացածների 90%-ը փոխանակել է տները, փոխհատուցում ստացել: Մի փաստ էլ նշեմ. 2003թ. դեկտեմբերին Նիւ Եորքում՝ ՄԱԿ-ի գլխաւոր շտապ-բնակարանում, 2-րդ մակարդակի պաշտօնատար անձ յայտարարեց՝ ֆուտուրոլոգները (ապագայագէտները) կանխատեսել են, որ մինչեւ 2050թ. Հայաստանը Թուրքիայի վիլայեթներից մէկն է լինելու: Այսինքն՝ մեծ ծրագիր է իրականացւում մեր դէմ: Դա այն դէպքում, երբ Հէյդար Ալիեւը, որքան էլ որ Ատրպէյճանում ազգայնական քաղաքականութեան հիմնադիրն էր, ժամանակին արգելել էր ատրպէյճանական դասագրքերում Շուշին ատրպէյճանական քաղաք անուանել: Ասել է՝ այո, մենք ամէն ինչ անում ենք, որ հայերի թիւն Ատրպէյճանում պակասի, բայց ինչ անում ենք, պէտք է հիմնաւորուած անենք, Շուշին հայկական քաղաք է, եւ չի կարելի անհիմն գրել, որ այն ատրպէյճանական է:

Ուզում եմ նաեւ յիշեցնել, որ Ատրպէյճանում Իլհամ Ալիեւի կառավարումը սկսուել Ռամիլ Սաֆարովին տրուած Գուրգէն Մարգարեանը սպաննելու հրամանով: Դրա մասին էր վկայում այն յայտնի իրողութիւնը, որ երբ Հունգարիայից Սաֆարովին հետ բերեցին Պաքու, Ալիեւը նրան վճարեց ութ տարուայ աշխատավարձը: Դա նշանակում էր, որ այդ տարիներին նա գտնուել է ծառայութեան մէջ: Այսինքն՝ Ռամիլ Սաֆարովը, Պուտաբեշտում սպաննելով Գուրգէն Մարգարեանը, հրաման էր կատարել: Յատկանշական մի փաստ եւս: Մարդու իրաւունքների առաջին պաշտպան Լարիսա Ալաւերտեանը վկայում է, որ 2004թ. փետրուարին Սնիգիրիում ատրպէյճանցիները բանակցութիւնների սեղանի դիմաց մեծ նկար էին կախել, որի վրայ պատկերուած էր կացին՝ վրայից կաթող արեամբ: Եթէ ֆաշիզմ չէր, ցեղասպանութեան սպառնալիք չէր դա, ապա ի՞նչ էր:

Այս խորապատկերի վրայ նշեմ. ծանօթանալով հայրենի կառավարութեան որոշումներին, արդէն տարեսկզբից պարզ է դառնում, որ ՀՀ քաղաքացին այսուհետեւ թէեւ շատ է աշխատելու, սակայն շատ չի վաստակելու: Աւելին՝ ստիպուած շատ է ծախսելու: Քանի որ քաղաքացու բարեկեցութեան խոստումներով իշխանութեան եկած թիմն սկսել ու շարունակելու է քաղաքացուն «քերելու» քաղաքականութիւն, եւ առաջիկայում պիւտճէն համալրելու համար նոր աճպարարութիւններ են անելու, նոր հնարքների են դիմելու: Եւ այդ ծանրութիւնն իր ուսերին մշտապէս զգալու է ՀՀ շարքային քաղաքացին: Այլ կերպ ասած՝ հակաժողովրդական սոցիալական քաղաքականութիւն է իրականացւում: Դէ ասէք, ինչպէս լռես ու չքննադատես:

Տնտեսագէտ չեմ, սակայն միջին կարողութիւնների տէր քաղաքացու դիրքերից առաջիկայում ոլորտ առ ոլորտ կ'անդրադառնամ ՀՀ քաղաքացու համար լրացուցիչ բեռ ստեղծող հարկային պարտաւորութիւններին եւ սպասուող փոփոխութիւններին: Այսօր կը խօսեմ գոյքահարկի ոչնչով չպատճառաբանուած կրկնակի, աւտոկայանատեղիների տասնչորս անգամ, քաղաքային տրանսպորտի եռակի թանկացումների եւ նօտարական, փաստաբանական եւ հաշուապահական ծառայութիւնների ընդհանուր հարկման դաշտ տեղափոխելու հետեւանքով քաղաքացու համար ստեղծուող բեռի անտանելի աւելացման մասին: Այսպէս, 2025 թ. յունուարի 1-ից նօտարական եւ փաստաբանական ծառայութիւնները թանկացել են գրեթէ 40 տոկոսով: Այս փոփոխութիւնների ծանրութիւնը իւրաքանչիւր տարի կրելու է շուրջ 200 հազար քաղաքացի, որովհետեւ ամէն տարի դատարան մուտք է արւում շուրջ 190-200 հազար գործ: Աւելին, բազմաթիւ փաստաբաններ արդէն իսկ հանդէս են եկել յայտարարութիւններով, որ 2025թ. այլեւս չեն կարողանալու անվճար օգնել անվճարունակ, ասել է թէ՝ աղքատ քաղաքացիներին:

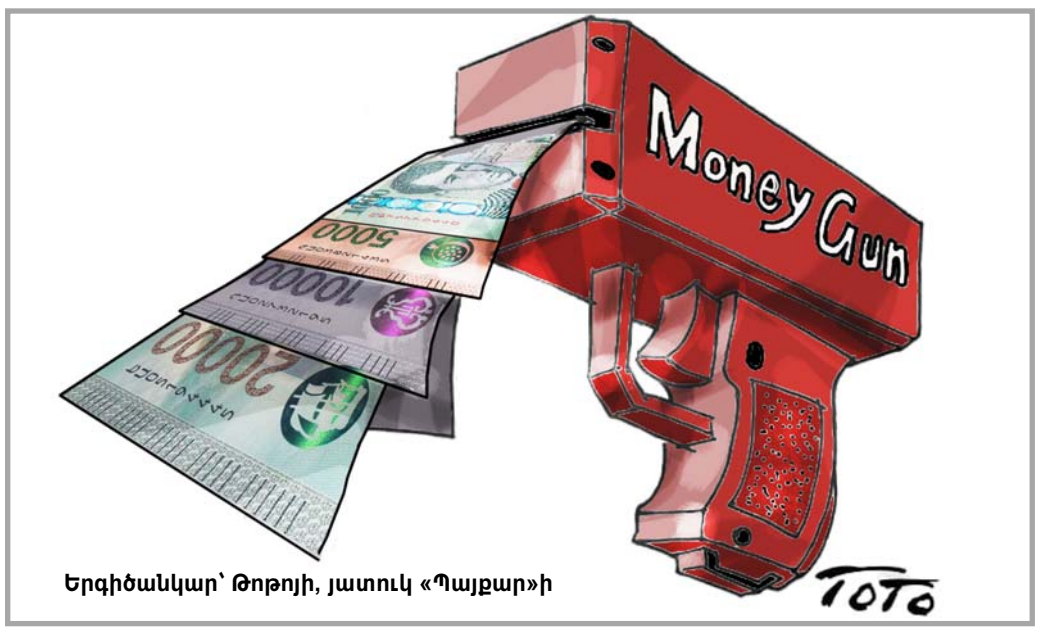

Երգիծանկար՝ Թոթոյի, յատուկ «Պայքար»ի

Վերանայուել եւ գրեթէ կրկնակի թանկացել են նօտարական ծառայութիւնների արժէքները: Օրինակ՝ անշարժ գոյքի նուիրատուութեան պայմանագրերը առաջին հերթի ժառանգների համար 5-7 հազար դրամիի փոխարէն դառնում է 10-15 հազար: Սրան ի հարկէ աւելանում է պետական տուրքը: Ժառանգութեան իրաւունքի վկայագրի համար առաջին հերթի ժառանգները նախկին 3-5 հազարի փոխարէն կը վճարեն 10-15 հազար դրամ: Այսինքն՝ այդ ծառայութիւնները թանկանալու են երեքից հինգ անգամ: Այս թանկացումները իւրաքանչիւր տարի, ինչպէս ցոյց է տալիս վիճակագրութիւնը, վերաբերելու է շուրջ մէկ միլիոն քաղաքացու:

Աննախադէպ աճելու են նաեւ շրջանառութեան հարկի դրոյքաչափերը: Տնտեսագիտական հաշուարկների մէջ չխորանալով նշեմ, որ դրա արդիւնքում օրինակ մէկ ամիս յետոյ ոսկու շուկան կը դադարի գոյութիւն ունենալուց եւ մօտ տասը հազար մարդ կը զրկուի աշխատանքից: Հայաստանի քիչ թէ շատ աշխոյժ ոսկերչութեանը կը հասցուի ջախջախիչ հարուած, որից նա ուշքի չգալով հաւանաբար կը կործանուի: Այս հակամարտութեան արմատներն ու պատճառները շատ են: Ներկայացնենք մի քանիսը. ա) երկրում ստեղծուած վիճակը, երբ ոսկի արտադրողը երկրում ոսկի չի վաճառում, քանի որ հիմնական հումքային արտադրողը չի ուզում վաճառող լինել, բ) արտադրողների եւ բանկերի միջեւ առեւտրի իսպառ բացակայութիւնն է: Փաստացի տոննաներով արտասահմանից ոսկի գնող բանկերը եւ երկրում ոսկի արտադրողները իրար չեն գտնում: Հետեւաբար հայ ոսկերիչը չի կարող ունենալ ոսկու հումքի ձեռքբերման փաստաթղթեր, որոնք էլ կարող էին շրջանառութեան հարկի նուազեցում կատարելու հնար տալ եւ այլն:

Յուլիսի 1-ից հաշուապահական եւ իրաւաբանական ծառայութիւններն էլ կը թանկանան: Այնպէս որ, մեր հայրենակիցները շատ կ'աշխատեն, միգուցէ նաեւ շատ վաստակեն, բայց ծախսերը շատ աւելի են շատանալու, եւ այնպէս չէ, որ լաւ ենք ապրելու: Ինչու եմ ասում այս ամէնը: Մէկ պարզ պատճառով: Որովհետեւ կեանքը ցոյց է տալիս, ժողովրդին ձգուած ու հնազանդ պահելու համար փողը, որ ամենավճռական գործօնն է այսօր, աւելի «կատարեալ զէնք» է, քան խօսքը: Գուցէ դա նրանից է, որ քիմքն աւելի մօտ է ուղեղին, քան սիրտը...

Երեւան, 27.01.2025

Խմբագրութեան համակարգող՝ Դոկտ. Արշաւիր Կէօնճեան (Մոնթրէալ)
Գործադիր խմբագիր՝ Յակոբ Վարդիվառեան (Նիւ Ջըրզի)
Խմբագրական Կազմ
Յակոբ Աւետիքեան (Երեւան)
Պայծիկ Գալայճեան (Պէյրութ)
Ցաւէն Գրիգորեան (Աթէնք)
Վաչէ Սեմերճեան (Լոս Անճելըս)
Հասցէ
Baikar Association Inc.
755 Mt. Auburn Street
Watertown, MA 02472 U.S.A.
Website: www.baikarweekly.com E-mail: baikarweekly@gmail.com
Tel: 1-201-406-9771 Fax: 1-201-661-8722

ՃԳՆԱԺԱՄԵՐԸ ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԵՐԿՐՆԵՐՈՒՄ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅԵՐԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՀԱՅՐԵՆԱԴԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԽԹԱՆ

(2000-ական թուականներ)

Յատուկ «ՊԱՅՔԱՐ»ին

ՔՆԱՐԻԿ ԱՒԱԳԵԱՆ
Պատմական գիտութիւնների թեկնածու
ՀՀ ԳԱԱ Պատմութեան ինստիտուտի առաջատար գիտաշխատող

2001 թ. սեպտեմբերի 11-ին ԱՄՆ-ում տեղի ունեցած ահաբեկչութեամբ Մերձաւոր Արեւելքում սկզբնաւորուած իրարայաջորդ ահաբեկչական աւերիչ պատերազմները, քաղաքացիական բախումները, միանման սցենարով իրականացուած յեղաշրջումներն իրենց անշրջելի հետեւանքներն են ունեցել եւ շարունակելու են ունենալ նաեւ տեղի հայ համայնքների վրայ [Իրաք (2003 թ., մարտի 20 – 2007 թ., մայիս, 2008 թ. մինչեւ օրս), Եգիպտոս (2011 թ., յունուարի 25 – 2013 թ., յուլիսի 3), Սիրիա (2011 թ., մարտի 15-ից մինչեւ օրս), Իսրայէլ (2023 թ., հոկտեմբերի 6-ից մինչեւ օրս)]: Հայկական համայնքներ, որոնք մեծապէս ստուարացել էին Առաջին աշխարհամարտի ընթացքում հայութեան նկատմամբ գործադրուած ցեղասպանութեան հետեւանքով փրկուած հայերի այդ երկրներում ապաստան գտնելով:

Սակայն Առաջին համաշխարհային պատերազմի ընթացքում իրագործուած Հայոց ցեղասպանութիւնից 100 տարի անց, բոլորովին վերջերս՝ 2000 թուականներին, տեղի է ունենում Մերձաւոր Արեւելքի հայկական «Մայր գաղութներից» քրիստոնեաների ամէնից զանգուածային արտահոսքը միջազգային ահաբեկիչների կողմից սանձազերծուած ռազմական գործողութիւնների, սպանդի ու աւերածութիւնների հետեւանքով:

ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այսպէս, թէեւ Իրաքում հայերը «պատմականօրէն սակաւաթիւ համայնք» էին (1981 թ. նրանց թիւը կազմել է շուրջ 12.000), այդուհանդերձ, 2003 թ. ԱՄՆ-ի եւ Մեծն Բրիտանիայի կողմից Իրաքի վրայ յարձակման հետեւանքով Իրաքի հայ համայնքը կրել է զգալի մարդկային եւ նիւթական վնասներ: 2003-2009 թթ. ընթացքում սպանուել է շուրջ 45 իրաքահայ, առեւանգուել՝ 38-ը:

Առանց յարանուանական խտրութեան կողոպտուել, ռմբահարուել ու աւերածութիւնների են ենթարկուել Քիրքուքի, Պասրայի, Պաղտատի, Մոսուլի հայկական ակումբները, եկեղեցիները, վարժարանները, հայ համայնքին պատկանող միւս կառոյցները, ինչպէս նաեւ հայերի տներն ու սեփականութիւնները: Հեռանալով Իրաքից՝ հայերն ապաստան են գտել հարեւան Սիրիայում, Յորդանանում, արեւմուտքի երկրներում, ինչպէս նաեւ՝ Հայաստանում: Ընդհանուր առմամբ, Հայաստան է ժամանել շուրջ 2.000 իրաքահայ:

Շուտով, 2011թ. մարտին ԱՄՆ-ի հովանաւորութեամբ եւ ՆԱԹՕ-ի անդամ միւս երկրների գործակցութեամբ միջազգային ահաբեկիչների ներխուժումը Սիրիա սպառնալիք է ստեղծել տեղի 80.000 հայերի համար՝ պատճառ դառնալով երկրից նրանց զանգուածաբար արտագաղթի սկզբնաւորմանը: 2012-2018 թթ. աւելի քան 22.000 սիրիահայ է ներգաղթել Հայաստան: Այդուհանդերձ, շատերը նախընտրել են ժամանակաւոր կամ մշտական կարգավիճակով մեկնել այլ երկրներ (Լիբանան, Թուրքիա, Յորդանան, Միացեալ Արաբական Էմիրութիւններ, ԱՄՆ, Գանատա, Շուէտ, Աւստրալիա եւ այլուր):

Սիրիայում սանձազերծուած պատերազմական թէժ գործողութիւնների ողջ ընթացքում եւ հետագայում հայերը, տեղի բնակչութեան, ինչպէս նաեւ այլէթնիկ, մասնաւորապէս, քրիստոնեայ խմբերի հետ միասին, կրել են թէ՛ մարդկային ու նիւթական զգալի կորուստներ եւ թէ՛ ֆիզիքական ու բարոյական անասելի զրկանքներ:

Ահաբեկչական խմբաւորումների զինեալները սպաննել, առեւանգել, կտտանքների են ենթարկել նաեւ Սիրիայի հայ ազգաբնակչութիւնը: Նրանք նպատակադրուած թիրախաւորել են, մասնաւորապէս, սիրիահայ համայնքի հոգեւոր, կրթական ու մշակութային կեդրոնները: Աւերուել, թալանուել, պղծուել ու հրկիզուել են համայնքային գրեթէ բոլոր կառոյցները՝ եկեղեցիները, գերեզմանատները, դպրոցները, համայնքային եւ մշակութային օջախներն ու ակումբները, ազգապատկան շինութիւնները:

2011-2017 թթ. Սիրիայի պատերազմի հետեւանքով զոհուել է աւելի քան 225 հայ, որոնց մէջ եղել են ինչպէս սիրիական բանակի զինուորներ, այնպէս եւ քաղաքացիական բնակչութիւն, ներառեալ՝ կանայք, երեխաներ, ծերեր, որոնք ռմբահարումների զոհ են գնացել: Հայ համայնքն ունեցել է հարիւրաւոր վիրաւորներ ու հաշմանդամ դարձածներ: Անհետ կորած է համարուել 10-ը:

Պատերազմի պատճառով սկսուած արտագաղթի, ինչպէս նաեւ տուած զոհերի հետեւանքով հայ համայնքը շեշտակի նօսրացել է. 80.000 հայից մնացել է շուրջ 10.000-ը: Նօսրացել կամ ընդհանրապէս հայաթափուել են երբեմնի հայաշատ քաղաքները:

Տեղացի բնակչութեան նման հայերին եւս թալանել են, առեւանգել, սառը զէնքով սպառնացել, նսեմացրել, ֆիզիքական եւ հոգեկան տանջանքների ու կտտանքների ենթարկել, իսկ միւսները ռմբահարումների զոհ են դարձել:

Իսլամական ահաբեկիչները տեղացի քրիստոնեաներին առաջարկել են կռուել գործող իշխանութեան դէմ: Չհամաձայնուելու դէպքում սպառնացել են, վիրաւորել, դաժանօրէն ծեծել, իսկ հայերից, որպէս բարեկեցիկ համայնքի ներկայացուցիչներ, նաեւ հսկայական փրկագին են պահանջել:

Հաշուի առնելով սիրիական պատերազմի ընթացքում հայերին բաժին հասած դաժան փորձառութիւնները՝ ֆիզիքական ու բարոյահոգեբանական զրկանքները (առեւանգում, հարցաքննութիւն, նսեմացում, հայհոյանք, ծեծ, կտտանքներ, խոշտանգում, տաժանակիր աշխատանք, Ղուրանի սերտողութիւն, անձնական իրերի յափշտակում, փրկագնի պահանջ եւ այլն), առանձին դէպքերում գոյատեւման անհրաժեշտութիւնից դրդուած նրանք նոյնիսկ ինքնակամ ընդունել են իսլամ:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼ ԱՂԷՏՆԵՐ

Պատերազմական գործողութիւններից բացի, մերձաւորարեւելեան սփիւռքի մեր համայնքներն ու հայրենակիցները բախուել են նաեւ տնտեսական աղէտների հետ, որոնք օրակարգային են դարձրել հայրենադարձուելու հարցը:

Այսպէս, մերձաւորարեւելեան հայաշատ Լիբանանն իր աշխարհագրական դիրքով, բազամաէթնիկ եւ այլադաւան կառուցուածքով եւս մշտապէս եղել է Արեւմտեան ուժերի թիրախում: Քաղաքացիական պատերազմի (1975 թ. ապրիլի 13 – 1990 թ. հոկտեմբերի 13) ընթացքում եւ յետոյ, դառնալով զինեալ պառակտիչ հակամարտութիւնների ու տեւական արիւնալի բախումների թիրախ, երկիրը կրել է մարդկային, սոցիալ-տնտեսական հսկայական կորուստներ՝ պատճառ դառնալով այդտեղից նաեւ հայերի մինչեւ օրս շարունակուող արտագաղթի:

Երկրին հասցուած վերջին խոշոր հարուածը 2020 թ. օգոստոսի 4-ի գիշերը մայրաքաղաք Պէյրութի նաւահանգստում 33 վայրկեանի տարբերութեամբ տեղի ունեցած տեխնոգեն երկու հզօր պայթիւններն էին, որոնց հետեւանքով մթնոլորտ էր արտանետուել 2.750 թոննա ամոնիումի սելիտրա (նիտրատ)

(Շար.ը տեսնել էջ 11)

ԽՈՐԹՆ ՈՒ ՀԱՐԱՋԱՏԸ

Յատուկ «ՊԱՅՔԱՐ»ին

ԱՐԱՄ ԱՃԵՄԵԱՆ

Համակուրսեցիներս քիչ թէ շատ կը հանդուրժէին արտասահմանէն եկած ուսանողներու ներկայութիւնը, բայց նաեւ կը զգուշանային մտերմանալ անոնց հետ: Ոմանք միայն ռուսերէն կը խօսէին իրարու հետ: Մեր կուրսը բաժնուած էր տարբեր խմբաւորումներու, ըստ ճաշակի: «Ճաշակին ընկեր չկայ»…

Օր մը մեր կուրսի խնդումներես Գոհարը զիս հրաւիրեց իր տարեդարձին: Ուրախ եւ վայելուչ հայր մը ունէր, ինչպէս նաեւ բերկրալի եղբայր մը՝ Պեցիա անունով: Պեցիա փաղաքշական անուանումն է Պիոտրին, ինչպէս մենք Պետրոսին Պետիկ կամ Պետո պիտի կանչէինք: Ռուսական արական սեռի անունները լայն տարածում ունէին Հայաստանի մէջ, իրենց փաղաքշական ձեւերով, որպէս օրինակ՝ Կոլիա, Սաշա, Ալիոշա, Ստիոպա, Վովա, որոնք ճիշդ այդպէս ալ կը գրուէին նորածին մանուկներու ծննդեան վկայականներուն մէջ՝ «ա» մասնիկով: Նախքան Խորհրդային միութիւն գալս՝ «ա»ով կը վերջանային միայն իգական սեռի ներկայացուցիչները: Իսկ մեր մօտ՝ սեռը էական չէ. «-ա»ով վերջացող բոլոր անունները ականջահաճոյ եւ ներդաշնակ են:

Գոհարենց բնակարանը տօնական եռուզեռի մէջ էր, ուր հրաւիրեալները մէկը միւսին ետեւէն ներս կը թափուէին: Այդ օր միայն ռուսերէն լսեցի՝ ռուսական ժեստ ու ծիծաղ, ինչ որ ինծի համար չափազանց խորթ երեւոյթ մըն էր: Թերեւս եթէ լեզուն հասկնայի՝ պիտի կարենայի հաղորդակցիլ ոմանց հետ…:

Ճարտարապետական կաճառի դասախօսութիւնները որպէս կանոն տեղի կ՚ունենային հայերէն լեզուով: Սակայն կարգ մը ուսանողներ կը դժգոհէին որ բան չէին հասկնար՝ դասախօսներէն պահանջելով իրենց ըսելիքը թարգմանել ռուսերէնով: Լուրը հասաւ ամպիոնի վարիչ՝ ընկեր Վարազդատ Յարութիւնեանին: Օր մը մեր լսարանը մտնելով, խօսքը ուղղեց ապիկար ռուսախօսներուն եւ նստեցուց իրենց տեղը: Ան անոնց բացատրեց, թէ ճարտարապետական ամպիոնի լեզուն հայերէնն էր՝ Հայաստանի ճարտարապետական կուռ կոթողներուն նման: Չհաւանողները թող փոխեն իրենց մասնագիտութիւնը, կամ ալ ուրիշ տեղ «սովրեն»՝ միութենական այլ բուհերու մէջ: Ատկէ ետք ունսանողները պապանձեցան:

Շրջաններէն եկող դասընկերներս մեծաւ մասամբ հայախօս էին՝ թէեւ ռուսերէն կը հասկնային: Ես աւելի շատ հակուած էի իրենց ընկերանալու, որովհետեւ բնաւորութեամբ հեզահամբոյր էին: Այսօրուան պէս կը յիշեմ լենինականցի ընկերոջս (այժմու Գիւմրիէն), որուն անունը Արամ Խաչատրեան էր՝ ճիշդ մեր աշխարհահռչակ երգահանին պէս: Օր մը հարցուց թէ քանի լեզու գիտէի: Ֆրանսերէնը անոնցմէ մէկը ըլլալով՝ ինձմէ խնդրեց, որ քանի մը բառ կամ արտայայտութիւն իրեն սորվեցնեմ՝ խոստանալով փոխարէնը գերմաներէն սորվեցնել: Աշոտ Յարութիւնեան, որ գաղտագողի կը լսէր մեր խօսակցութիւնը, մէջտեղ ինկաւ եւ հրամայելու պէս յորդորեց, որ հետը անգլերէն խօսիմ: (Եթէ միայն գիտնար իր «դեկան» հայրը նախորդ տարի զիս որքա՜ն կ՚ատէր): Պարծենկոտ Աշոտը ցուցադրաբար գործի դրաւ իր ամերիկեան առոգանութեամբ անգլերէնը եւ ինքնավստահ սկսաւ դժուար ու խրթին բառեր արտաբերել: Ականջիս շատ խորթ հնչեց իր անգլերէնը, քանզի ես՝ Մելգոնեանցիս սովոր էի միայն Լոնտոնի նրբագեղ անգլերէնին: Պարզ է, որ ես չէի կրնար չափուիլ անոր հետ՝ մանաւանդ որ իր ձայնի ելեւէջները ականջ կը խլացնէին: Անոր նպատակն էր պսպղալ միւս Երեւանցիներուն առջեւ՝ այնպիսի ժամանակ երբ օտար լեզուներու իմացութիւնը արտասովոր էր ամբողջ Խորհրդային Միութեան մէջ:

Նորա անունով լրջախոհ աղջիկ մը կար մեր լսարանին մէջ, որ իզուր կը փորձէր ուշադրութիւնս գրաւել: Ան առջեւի շարքը կը նստէր եւ մէկ-մէկ գլուխը կը շրջէր դէպի իմ կողմս՝ աչքերուս մէջ նայելով: Օր մը առիթ բարձրացաւ իրարու հետ խօսելու: Ըսաւ թէ իր հայրը Եգիպտոսէն եկած էր եւ կը հրաւիրէր զիս իրենց բնակարանը այցելելու: Ան խնդրեց որ մտածեմ այդ ուղղութեամբ եւ իրեն պատասխան տամ: Այս ըսելով ան կ՚ակնկալէր որ ընդունէի բաց հրաւէրը: Օրերը անցան, սակայն ես անկարող եղայ որոշում կայացնելու. ուստի անպատասխան թողուցի իր հրաւէրը: Վրաս ճընշում կար Երեւանի միւս ազգականներէս, որոնց դեռ չէի այցելած: Անտարբեր կեցուածքս զգալով, Նորա այլեւս հետս չխօսեցաւ եւ իր տեղը փոխեց: Աչքիս պոչով յաճախ կը հետեւէի շարժումներուն՝ նշմարելով թէ ան թէեւ լռակեաց՝ բայց ուշիմ ուսանողուհի մըն էր: Տարիներ ետք պիտի զղջայի անխոհեմ վերաբերմունքիս համար: Նորայի հայրը ոչ միայն հարուստ կենսագրութեան տէր անձնաւորութիւն մըն էր, այլեւ նախկին Մելգոնեանցի: Ան տաղանդաւոր գծանկարիչ՝ Յակոբ Յակոբեանն էր, որ Ֆրանսայի մէջ կատարելագործուելէ ետք՝ եկեր էր Խ.Հայաստան վերջնականապէս բնակութիւն հաստատելու: Հայրենական մամուլը յաճախ գովեստով կ՚անդրադառնար իր արուեստի գործերուն, իր ինքնուրոյն ոճին եւ մանաւանդ մարդաշատ ցուցահանդէսներուն: Ան կրցեր էր նոր շունչ հաղորդել հայկական գեղանկարչական արուեստին: Եթէ ատենին գիտնայի՜, բնաւ պիտի չմերժէի իր հրաւէրը եւ ո՜վ գիտէ, գուցէ իր տաղանդէն մաս մը ինծի բաժին հասնէր…:

Զէյթունէն քաղաք իջնող ավտոբուսները կա՛մ չէին գար, կա՛մ ալ Աբովեանէն ծանրաբեռնուած կը սուրային Բարեկամութեան պողոտայէն, առանց Կոմիտասի խաչմերուկին կանգ առնելու: Քանի որ չէի հասցներ ինստիտուտ ներկայանալ՝ ձեռնունայն կը վերադառնայի դէպի հանրակացարան: Դասախօս մը, իրազեկուելով բացակայութեանս, խորհուրդ տուաւ երկու ժամ կանուխ դուրս գալ՝ արշալոյսէն առաջ: Պատահած է, որ նոյն օրը բացակայէին սփիւռքահայ ուսանողներու խումբը՝ Աշոտ, Օսիկ, Վրէժ, Սողոմոն, Ներսէս, Յակոբ, երկու Սարգիսները եւ ես: Ժողովրդական առածը կ՚ըսէ՝ «Աւելի լաւ է որ աչքդ դուրս գայ, քան թէ անունդ»: Հետեւաբար ես ջանք չէի խնայեր ներկայ գտնուելու: Օր մը ամպիոնի վարիչը միայն զիս ներկայ գտնելով՝ ընդհատեց դասախօսութիւնը եւ անձս թիրախաւորելով հարցուց.

—Ո՞ւր են ընկերներդ:

Ի՞նչ ընկերներ, անցաւ միտքէս: Ես ընկեր չունէի. բայց չըսի իրեն: — *Միւս անգամ գալուց՝ ընկերներիդ հետդ կը բերես, այնպէս կը գաս: Հակառակ պարագային դո՛ւ ես պատասխան տալու:* Իսկ ես քանի որ ազդեցութիւն չունէի անոնց վրայ՝ նորէն չխայտառակուելու համար, չներկայացայ յաջորդ դասախօսութեան եւ դարձեալ շարունակեցի բացակայիլ…

Ճարտարապետական դասընթացքներու նախասիրած առարկաներս էին՝ գեղանկարչութիւնը եւ ստեղծագործական առաջադրանքները: Այդ ժամերուն մեր ղեկավարները մեզի հանգիստ կը թողէին առանձին աշխատելու.

—Արա՛մ ջան, շա՜տ եմ խնդրում էլի՜. Շարլ Ազնաւուրի «La Bohème» երգի՛ր: Նիկողայոսին խնդրանքը չէի կրնար մերժել: Գիտէի թէ միւսներն ալ կը սիրէին երգելս՝ թէեւ խօսքերը չէին հասկնար: Իմ ձայնս կ՚ողողէր ամբողջ դահլիճը, թէպետեւ հայեացքս չէի հեռացներ դրան կողմէ: Չըլլա՛յ յանկարծ նախագիծի ղեկավարներէն մէկը յայտնուէր եւ զիս բռնէր յանցանքի վրայ:

—*Հիմա էլ՝ Beatles-ի «Michelle»-ը. խնդրո՜ւմ եմ, էլի՜. այնպէս չէ՞ տղերք. դուք է՛լ ցանկանում էք լսել:* Բոլորը համամիտ էին: Միայն կոմսոմոլի ներկայացուցիչները կը բողոքէին, թէ կարգ ու կանոնը կը խախտէինք:

Ամբողջ ինստիտուտով մէկ լուր տարածուեցաւ, թէ ճարտարապետական սփիւռքահայ Արամը հրաշալի կերպով կ՚երգէ արեւմտեան էսթրատային երգերը: Կիբեռնետիկայի ֆակուլտետէն (Cybernetics) երկու ուսանողներ կու գան, զիս փնտռելու: Անոնք արտասովոր առաջարկով մը կը մօտենան ինծի: Կ՚ըսեն թէ անոնք կը ցանկանային, որ մօտալուտ «Ուսանողական գարուն» փառատօնին ելոյթ ունենայի իրենց հետ, հանդիսասրահի դահլիճին բեմէն: Նուագախումբը կը բաղկանար երկու կիթառահարներէ, ստեղնաշարային եւ հարուածային գործիքներու նուագիչներէ: Միայն իրենց երգիչը կը պակսէր: Ես պիտի կատարէի երեք երգ՝ երկուքը ֆրանսերէն եւ մէկը անգլերէն, մէկը իրենց ընտրութեամբ, իսկ երկուսը՝ իմ: Գրաւիչ գտնելով իրենց առաջարկը՝ իսկոյն համաձայնեցայ: Փորձի ժամանակ, բարեւես կիթառահարը ուղղութիւն կու տար ինչպէս երգել, որպէսզի հանդիսատեսին համար ականջահաճոյ դառնար:

Եկաւ ուսանողական գարունը: Սրահը լեփ-լեցուն էր հրաշալի երկսեռ հանդիսատեսներով: Միքրոֆոնը առի ձեռքս, աչքախուփ կոպերով եւ սֆինքսի մը նման անշարժ՝ կեդրոնացայ բառերուն վրայ: Նուագախումբը ետեւէս կ՚ընկերակցէր.- «L’amour vaut bien, je crois» (Սէրը յանդգնում է), «Z’avais pas vu Mirza» (Անյայտ կորած շունս) եւ «Գեղեցկուհի Միշէլը»: Հազիւ երգերը վերջացուցի՝ հանդիսասրահը սկսաւ թնդալ որոտընդոստ ծափահարութիւններով: Համերգը յաջող անցաւ: Այդ օրէն սկսեալ, այլեւս նոյն անանուն անձը չէի՝ հակառակ որ յաւակնոտ չէի ձեւանար:

Քանի մը օր ետք, սինթ-երգեհոնահար Մովսէսը յայտնեց, թէ պայմանագիր կնքեր էին զբօսաշրջային ճամբարի մը հետ՝ նուագելու շաբաթը երկու անգամ: Ստիպուած պիտի ըլլայի երգացանկս ընդլայնել: Նորքի «Լաստչքա/Ծիծեռնակ» ճամբարը գեղեցիկ դիրք մը կը գրաւէր Նորքի սարալանջին վրայ, ուր ամառուան եղանակին հարիւրաւոր երիտասարդ զբօսաշրջիկներ կը ժամանէին, թէ՛ Խորհրդային Միութեան հեռաւոր քաղաքներէն, եւ թէ՛ ալ՝ Եւրոպայի եղբայրական հանրապետութիւններէն: Այս հրաշագեղ վայրը անջնջելի պիտի մնար յիշողութեանս մէջ եւ ազդեցութիւն պիտի թողնէր հետագայ ճակատագրիս վրայ: Յետադարձ ակնարկ մը նետելով դէպի ուսանողական անմոռանալի տարիներս՝ դժուար թէ կարենայի շրջանցել այդ օրերու վառ յիշատակները:

Սթոքհոլմ

ԹՈՂ ՄԵՐ ՆԱՀԱՏԱԿ ՋԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ... ԴԱՌՆԱՅ ՄԵՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՄՆԸ

Յատուկ «ՊԱՅՔԱՐ»ին

ՊԱՅՇԻԿ ԳԱԼԱՅՃԵԱՆ

34 տարի առաջ Հայաստանի եւ Սփիւռքի համայն հայութիւնը ողջունեց մեր Հայրենիքի Գ. Անկախութեան պայծառ արշալոյսը, որուն շնորհիւ մեր Հայրենիքը հռչակուեցաւ անկախ պետութիւն: Դարերու ընթացքին իր անկախութիւնը բազմաթիւ անգամներ կորսնցուցած ժողովուրդը ի կատար ածեց իր դարաւոր երազանքը՝ յանուն գալիք դարերուն եւ ամէն արշալոյսին Հայրենիքի թէ Սփիւռքի տարածքին գտնուող իւրաքանչիւր հայորդի հպարտօրէն երգեց մեր ազգային հիմնը, թէկուզ ան հիմնուած ըլլայ «իտալացի աղջկայ երգը» բանաստեղծութեան վրայ:

Դէպի Շուշի Ղազանչեցւոց եկեղեցի

Նորանկախ Հայաստանը ծնունդ առաւ ամենաբարդ պատմաքաղաքական հանգամանքներու բերումով, ի մասնաւորի երբ դրացի հանրապետութեան կողմէ սանձազերծուած բացայայտ պատերազմի ազդանշաններ կ'արձակուէին: Մինչ մէկ կողմէ երկրաշարժի, բռնագրաւուած հողերու, բռնի տեղահանուածներու, շրջափակման ու պատերազմի ծանրագոյն բեռին տակ Հայաստան կը տուայտէր, սակայն միւս կողմէ կը յանդգնէր յաղթահարել իր դէմ ցցուող անյաղթահարելի թուացող մարտահրաւէրները, շնորհիւ հայու անկոտրում կամքին: Հայ ազատամարտիկները կը կռուէին ոչ միայն իրենց զէնքերով, այլեւ մտքով ու հաւատքով, եւ վերջապէս հայու անընկճելի ոգով, համայն Հայ աշխարհին ապացուցելով, թէ Հայ զինուորը ոչ միայն ամուր է իր հոգիով, այլեւ քաջարի, իսկ վտանգի պահուն՝ առնական:

Պատմական ակնյայտ իրողութիւն է, թէ ժողովուրդներու անկախութիւնը ոչ թէ կը շնորհուի, այլ կը նուաճուի ազատագրական պայքարի, նուիրեալ հերոսներու, անձնազոհ ազատամարտիկներու եւ կամաւորական ջոկատներու արեան գնով, որոնցմէ շատեր իրենց կեանքը նուիրաբերեցին մեր նոր պետականութեան վերածնունդի զոհասեղանին:

Յատենի Ռազմական եւ քաղաքական գործիչ Վազգէն Սարգսեան, իր հասարակական ու քաղաքական գործունէութիւնը սկսած էր 1988 թուականին, Արցախեան շարժման ժամանակ, որպէս գերագոյն նպատակ ունենելով Լեռնային Ղարաբաղը միացնել Մայր Հայրենիքին: Ջուր տեղ չէր որ 27 Հոկտեմբեր 1999-ին, իր համախոհ 7 պատգամաւորներուն հետ անարգ ոճիրին զոհ գնաց, այն ան Հայաստանի Ազգային Ժողովի սրահին մէջ:

1992-ին, երբ Արցախի իրավիճակը օրհասական էր հայկական զինուած ուժերու համար, հայկական կանոնաւոր բանակ գոյութիւն չունէր, Վարդանանց պատերազմի նախօրեակը յիշեցնող պատկեր մը ուրուագծուած էր հայոց երկնակամարին տակ: Ուստի Վ. Սարգսեան կոչ ըրաւ հայ տղամարդոց կամաւորագրուիլ զինուած ուժերուն, որպէսզի կարենան ետ մղել ատրպէյճանական խուժանը: Իր ելոյթին մէջ ան ըսաւ. «Իւրաքանչիւր շրջանէն 10-15 հոգի եթէ միայն կարենանք մէկտեղել հին տղաներէն, փորձառուներէն, որոնք պիտի երթան կռուելու ամենադժուար հատուածներուն մէջ: Եթէ մենք վաղը 500 հոգինոց մահապարտներով յաջողեցանք ստեղծել մեր գումարտակը, ուրեմն մենք դեռ կանգ եւ յաղթելու ենք: Իսկ եթէ չյաղթեցինք, այն ժամանակ ես կը համարեմ, որ իսկապէս իմ հրաժարականը տալու ժամանակը եկած է»:

Այս ոգիով է որ կազմուեցաւ Հայոց բանակը, որ պատուով կերտեց Արցախեան յաղթանակը: Վասնզի պատուով մեռնողը փառքով կ՚ապրի առյաւէտ:

Եւ այդպիսով կազմաւորուած Հայոց բանակի սիրտը սկսաւ տրոփել համազգային սիրով, որուն ջերմութեամբ է որ մասնակից դարձաւ Արցախեան յաջորդական պատերազմներուն, սակայն դժբախտաբար հրամանատար դիրքերու վրայ զօրավար Վ. Սարգսեանի ոգին չէր թեւածեր..., հետեւաբար վախճանը եղաւ ոչ հայավայել:

Դէպի սահմանագիծ - հայ բանակայիններու առաջնորդութեամբ

Համարեա մեր ազգային պատմութեան հոլովոյթը կը վկայէ թէ մեր ազգային բանակը ընդմիշտ դիմագրաւած է իր դէմ ցցուած մարտահրաւէրները, շնորհիւ մեր բանիմաց, զգօն ու անձնազոհ հրամանատարներուն, որոնք ամէն ջանք ի գործ դրած են ոչ միայն կատարելագործելու եւ հզօրացնելու համար զինուած ուժերը, այլեւ անոնց շնորհիւ ծնունդ տալու Հանրապետութեան երիտասարդական ամենամեծ կառոյցին՝ Հայոց բանակին:

Այսօր 34 տարի ետք, մենք պարտաւորութիւնը ունինք ակնածանքով ողջունելու անկախութեան նախօրէին ու անոր յաջորդող տարիներուն գոյացած այն երեւոյթը, երբ սփիւռքահայ բանակային պատասխանատուներ, ազատամարտիկներ, հայոց կորիւններ, արբեցած հայրենի հողի ազատագրութեան գաղափարներով, ոգեվառ զգացումներով հասած էին Հայրենիք, իրենց մասնակցութիւնը բերելու եւ իրենց գիտելիքները ի սպաս դնելու Հայոց բանակին ազատագրական պայքարին. Հաւատալով, որ միայն այդ կերպ կարելի պիտի ըլլար անոր շարքերը դարձնելու կուռ ու անսասան:

Փա՛ռք Հայաստանի Հանրապետութիւնը բարգաւաճեցնող եւ հզօրացնող հայ ժողովուրդին:

Յաւերժ փա՛ռք Հայրենիքի սիրոյն նահատակուած նուիրեալ բանակայիններուն:

Իր ազգային առաքելութեան ճանապարհին հայու հոգին բարձր պատուանդանի վրայ զետեղող, աննահանջ հաւատքով «Հայրենեաց պաշտպանի» վեհ կոչումը կրող հայ զինուորին:

Փա՛ռք ու պատիւ բոլորիս հպարտութեան առարկան՝ ՀԱՅՈՑ ԲԱՆԱԿԻՆ:

Պէյրութ

Ուղիղ հեռախօսակապով եւ համացանցային միացմամբ՝

ԹՐՔԱԿԱՆ, ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ, ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀՐԱՍԱՅԼԵՐՈՎ, ԱՆՕԴԱՉՈՒ ՍԱՐՔԵՐՈՎ,ՌԱՋՄԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԹԻՌՆԵՐՈՎ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵԿԱԾ ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԷԿԻ ԴԱՀԻՃՆԵՐԸԲԱԺԱՆ-ԲԱԺԱՆ ԸՐԻՆ ՀՍԿԱՅԱԿԱՆ ՍՈՒՐԻԱՆ

Յատուկ «ՊԱՅՔԱՐ»ին

ՀԱՄՕ ՄՈՍԿՈՖԵԱՆ

ՌԷՃԷՊ ԹԱՅԻՓ ԷՐՏՈՂԱՆ – Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահ

– Այն նահանգները, որոնք Հալէպ, Ըտլէպ, Ռաքքա կը կոչենք՝ կրնան դառնալ մեր նահանգները, ինչպէս օրինակ Այնթէպ, Հաթայ, Ուրֆա…

ՍԱԼԵՀ ՄՈՒՍԼԻՄ – Քրտական «Ժողովրդավարական Միութիւն» կուսակցութեան համա-նախագահ, ականաւոր ղեկավար

– Մեր խնդիրը Ճոլանիի կառավարութեան հետ չէ միայն՝ այլ Էրտողանի արիւնախում վարձկաններուն հետ, որոնք ինչպէս մօտիկ անցեալին, հիմա ալ կոտորածներ սարքեցին եւ պատրաստ են բնաջնջել բոլորը…»:

ԲԵՆԻԱՄԻՆ ՆԱԹԱՆԻԱՀՈՒ – Իսրայէլի վարչապետ

– Մենք կարողացանք քանի մը ժամուան մէջ քարուքանդ ընել Սուրիոյ բանակին ամբողջ հզօրութիւնը, հրթիռային պահեստները, ռազմական ինքնաթիռներուն 80 տոկոսը: Մեր նպատակն էր որ հետագայ տասնեակ տարիներու ընթացքին ոչ ոք կարողանայ Սուրիայէն մեր վրան յարձակիլ: Կոլանի բարձրունքները գրաւեցինք ու երբեք դուրս պիտի չգանք այն տարածքներէն:

(Շար.ը տեսնել էջ 12)

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Յատուկ «ՊԱՅՔԱՐ»-ին

ՓԵՏՐՈՒԱՐԻ 1-ԻՆ ՋԵՐՄՈՒԿՈՒՄ ԿՏՐՈՒԻ ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁՄԵՌԱՅԻՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ԽԱՂԵՐԻ ՄԵԿՆԱՐԿԸ

Յունուարի 18-ին Նորավանքում մեկնարկեց Համահայկական ձմեռնային երկրորդ խաղերի մեկնարկը՝ ջահի վառման արարողութեամբ: 11տարուայ դադարից յետոյ, Նորավանքի մոմից վառուած ջահը փոխանցուել է տիտղոսակիր հայ չորս մարզիկների՝ Արթուր եւ Վահագն Դաւթեաններ /մարմնամարզիկներ /, Ալեքսանդրիա Գրիգորեան եւ Էմմա Պողոսեան /ծանրամարտիկներ/: Մարզիկները, փոխանցելով վառուած ջահը ձեռքերին ճանապարհուեցին դէպի Ջերմուկ քաղաք, որտեղ փետրուարի 1-7-ը կայանալու է Համահայկական երկրորդ ձմեռային խաղերի մեկնարկը: Աշխարհի տարբեր երկրներից Հայաստան ժամանած մարզիկները մրցելու են հոկեյի, լեռնադահուկային սպորտի, դահուկավազք, սնոուբորտ, շախմատ, սպորտային պարեր եւ ձնեմարդ մարզաձեւերում:

ՊԱՅԳՈՆՈՒՐԻՑ ՏԻԵԶԵՐՔ Է ՈՒՂԱՐԿՈՒԵԼ«ԵՍ ԻՄ ԱՆՈՅՇ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ» ԳԻՐՔԸ

Եղիշէ Չարենցի տուն-թանգարանի հիմնադրման 60 եւ բացման 50-ամեայ յոբելեանները նշանաւորում են առանձնայատուկ ծրագրով՝ Պայգոնուրից տիեզերք է ուղարկուել աշխարհի 35 լեզուներով թարգմանուած եւ Չարենց ընտանիքի կողմից հրատարակուած «Ես իմ անուշ Հայաստանի» գիրքը: Ի նշանաւորումն թանգարանի հիմնադրման 60 եւ բացման 50-ամեայ յոբելեանի՝ փեթերզպուրկաբնակ բարերար Հրաչեայ Պողոսեանի միջնորդութեամբ Ղազախստանի Պայգոնուր քաղաքի տիեզերակայանից տիեզերք է ուղարկուել աշխարհի 35 լեզուներով թարգմանուած եւ Չարենց ընտանիքի կողմից հրատարակուած «Ես իմ անուշ Հայաստանի» գիրքը: Խորհրդանշական է, որ թանգարանի յոբելեանը «տիեզերականացում» է չարենցեան բառի եւ սարեանական գոյների միասնութեամբ:

ԵՐԿՈՒ ԵՐԿՐՆԵՐԻ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Հայաստանի եւ Վրաստանի բարեկամական յարաբերութիւններն ամրապնդելու, երկու երկրների մշակոյթը հանրահռչակելու նպատակով կազմակերպուեց ցուցահանդէս, որը բացուեց «Մեկերեան կարպետ»-ում: Բացմանը ցուցասրահ էր այցելել Հայաստանում Վրաստանի արտակարգ եւ լիազօր դեսպան Գէորգի Շարուաշիձեն: «Հայաստան-վրաստան. 100 տոկոս ձեռարուեստ» խորագրով ցուցադրութեանը ներկայացուած էին երկու երկրների առանձնայատկութիւններն ընդգծող իրեր՝ զարդեր, հագուստ, տիկնիկներ, արուեստի գործեր, որոնք իւրայատուկ են եւ ինքնատիպ: Միջոցառման շրջանակում կազմակերպուեց նաեւ հայկական եւ վրացական ուտեստների 1-օրեայ համատեղ ցուցադրութիւն: Ցուցահանդէսի տաղաւարներից մէկում տեղ են գտել Գիւմրիից Երեւան ժամանած նկարիչներ քանդակագործներ եւ զարդագործներ Աշոտ եւ Մամիկոն Միքայէլեանների աշխատանքները:

Ցուցահանդէսն իրականացուում է ՀՀ ԿԳՄՍ նախարարութեան աջակցութեամբ, Յովհաննէս Շարամբէյեանի անուան ժողովրդական թանգարանի, «Տէրեան» մշակութային կենտրոնի, «Մեկերեան կարպետ» մշակութային համալիրի հետ համագործակցութեամբ:

«ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԼՈՒՌ ՎԿԱՆԵՐԸ»

Աւետիք Իսահակեանի տուն-թանգարանում անցկացուեց «Պատմութեան լուռ վկաները» գիտաժողովը՝ կազմակերպուած «Յիշատակարան» հասարակական կազմակերպութեան եւ Փարիզի Ինալկո հիմնադրամի կողմից: Երկօրեայ գիտաժողովը նուիրուած էր Արցախի պատմամշակութային ժառանգութեանը եւ ընդգրկեց մասնագիտական ելոյթներ ու քննարկումներ՝ ուղղուած մեր մշակութային ժառանգութեան կարեւորագոյն էջերի ուսումնասիրութեանը: Աւետիք Իսահակեանի տուն-թանգարանի եւ «Յիշատակարան» հասարակական կազմակերպութեան ու Ինալկո հիմնադրամի միջեւ համագործակցութիւնը շարունակական է լինելու, եւ արդէն իսկ կան նախատեսուած համատեղ ծրագրեր՝ նուիրուած Վարպետի ծննդեան 150-ամեակին:

Գիտաժողովի շրջանակում բացուեց «Պատմութեան լուռ վկաները» ցուցահանդէսը:

Ցուցադրութիւնը ներկայացնում է Արցախի հարուստ պատմամշակութային ժառանգութիւնը Գայիանէ Բուդաղեանի եւ Սասուն Դանիէլեանի լուսանկարների միջոցով՝ ընդգծելով այդ ժառանգութեան պահպանման հրատապութիւնը, յատկապէս տարածաշրջանի բռնի հայաթափումից յետոյ:

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ ԱՆՈՒԱՆ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՔՈՄԵՏԻԱՅԻ ԹԱՏՐՈՆԻ «ՔՈԼՈՄՊԻՆԱ» ՆԵՐԿԱՅԱՑՄԱՄԲ ՄԵԿՆԵՑ ՉԻՆԱՍՏԱՆ

Յակոբ Պարոնեանի անուան երաժշտական քոմեդիայի պետական թատրոնի «Քոլոմպինա» ներկայացումը (ըստ Ալ. Բլոկի «Պալականչիկ» փիեսի, բեմադրութիւնը՝ Յակոբ Ղազանչեանի) հրաւիրուել էր ու մասնակցեց Շանհայում եւ Սինչանկում անցկացուող միջազգային թատերական փառատօներին:

«Քոլոմպինա»-ն ներկայացուեց Դալեանշանի 6-րդ միջազգային թատերական փառատօնում (Սինչանկ), յաջորդ երկու օրերին՝ «Մետաքսի ճանապարհ» աւանդական կատարողական արուեստի փառատօնում (Շանհայ):

ԵՈՒՆԵՍՔՕ-ի, Միջազգային թատերական ինստիտուտի, Չինաստանի Շանհայի թատերական ակադեմիայի եւ Դալեանշանի միջազգային թատերական փառատօնի կոմիտէի կողմից կազմակերպուած այս փառատօները նպատակ ունեն ամրապնդել մշակութային փոխանակումը եւ պահպանել աւանդական արուեստի ձեւերը՝ ստեղծելով մշակոյթների միջեւ երկխօսութեան հարթակ:

Պարոնեանցիների ելոյթները ընդունուել են ջերմութեամբ ու երկարատեւ ծափերի ուղեկցութեամբ:

ՍՈՒՐԲ ԾՆՆԴԵԱՆ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ ՎԻԵՆՆԱՅՈՒՄ

Աւստրիայի մայրաքաղաք Վիեննայում մեկնարկել է Շփիթելպրրկի Սուրբ Ծննդեան տօնավաճառը, որին առանձին տաղաւարով մասնակցում է նաեւ Հայաստանը: Ս. Ծննդեան տօնավաճառի հայկական տաղաւարում ներկայացուած են 40 հայ վարպետների ձեռագործ աշխատանքներ, մասնաւորապէս՝ ցուցադրւում են կարպետագործութեան, խեցեգործութեան, տիկնիկագործութեան տարբեր նմոյշներ եւ յուշանուէրներ, որոնք ամբողջացնում են հայկական ձեռագործ արուեստի լաւագոյն աւանդոյթները: Տօնավաճառի շրջանակներում Հայաստանի տաղաւարում այցելուների համար անցկացուել են նաեւ հայկական ժողովրդական արհեստագործութեան վարպետաց դասեր:

Նախաձեռնութիւնն իրականացուում է ՀՀ ԿԳՄՍ նախարարութեան կողմից, ՀՀ ԱԳՆ աջակցութեամբ, «Մշակոյթի զարգացման հիմնադրամի» եւ «Յովհաննէս Շարամբէյեանի անուան ժողովրդական արուեստների թանգարան» ՊՈԱԿ-ի հետ համագործակցութեամբ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԱՐԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 125 ԱՄԵԱԿԻՆ ԵՒ ՍԵՐԳԵՅ ՓԱՐԱՋԱՆՈՎԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100-ԱՄԵԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄ ՓՈՄՓԻՏՈՒ ԿԵԴՐՈՆՈՒՄ

Փարիզի արուեստի ու մշակոյթի Ժորժ Փոմփիտու կեդրոնում, Ֆրանսիայում Հայաստանի դեսպանութեան եւ Կեդրոնի համագործակցութեամբ, տեղի ունեցաւ Երուանդ Քոչարի ծննդեան 125-ամեակին եւ Սերգեյ Փարաջանովի ծննդեան 100-ամեակին նուիրուած միջոցառում: Միջոցառումը մեկնարկեց Երուանդ Քոչարի՝ Փոմփիտու կենտրոնում պահուող «Արեւելուիները» եւ «Նկարչութիւն տարածութեան մէջ» գործերի ցուցադրութեամբ: Այնուհետեւ կայացաւ Սերգեյ Փարաջանովին նուիրուած համաժողով-քննարկում՝ ֆիլմարտադրող Փաթրիք Գազալի, դերասան ու ռեժիսոր, կինոքննադատ Անթուան տը Պաէքի, ֆրանսահայ կինոռեժիսոր, դերասան Սերժ Աւետիքեանի եւ ոլորտի այլ մասնագէտների մասնակցութեամբ:

Երեկոյին երկու յոբելեանների մեծարմամբ ելոյթներով հանդէս եկան Ֆրանսիայում Հայաստանի դեսպան Արման Խաչատրեանը եւ Փոմփիտու կեդրոնի նախագահ Լորան Լէ Պոնը: Հայաստանի դեսպանն իր խօսքում, շնորհակալութիւն յայտնելով Փոմփիտու կեդրոնին միջոցառումը հիւրընկալելու եւ, դեսպանութեան հետ համագործակցաբար, կազմակերպելու համար, ընդգծեց 20-րդ դարի հայ անուանի երկու գործիչների՝ Քոչարի ու Փարաջանովի միջազգային գործունէութիւնն ու արուեստագէտների թողած ժառանգութիւնը:

Դեսպան Խաչատրեանն նշեց նաեւ Երուանդ Քոչարի եւ Սերգեյ Փարաջանովի՝ Ֆրանսիայի հետ ունեցած առանձնայատուկ կապերը: Միջոցառումը եզրափակուեց Սերգեյ Փարաջանովի «Աշուղ Ղարիբը» ֆիլմի ցուցադրութեամբ: Միջոցառմանը ներկայ էին Հայաստանի ազգային պատկերասրահի եւ Երուանդ Քոչարի թանգարանի տնօրէնները, Փոմփիտու կեդրոնի ներկայացուցիչները, Երուանդ Քոչարի ընտանիքի անդամներն ու հարազատները, ինչպէս նաեւ երկու յոբելեանների բարեկամները, հասարակական, մշակութային գործիչներ, հայ համայնքի ներկայացուցիչներ:

ՄԱՐԻԵՏԱ ՄԱԿԱՐԵԱՆ, Երեւան

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՄԵՐ ԱԶԳԱՅԻՆՆԵՐԷՆ

ՀՐԱՆԴ ԿԻՒԼԵԱՆ

Տիգրանակերտ, Դեկտեմբեր 15, 1948 - Նիւ Ճըրզի, Յունուար 13, 2025

Յատուկ «ՊԱՅՔԱՐ»ին

ՅԱԿՈԲ ՎԱՐԴԻՎԱՌԵԱՆ

Անցնող 30 տարիներու ընթացքին, ցեղասպանութեան յիշատակումը, այս մեծ ոստանին մէջ առանց կազմակերպութեամբը Հրանդ Կիւլեանի, գրեթէ անհնար կը դառնար: Թայմզ Հրապարակի հաւաքները, ամէն տարի իր ուշադրութեան կը հրաւիրէ ամէն Ապրիլ 24-ին, նիւ եորքցիներն ու տեղական մամուլը իրենց ներկայութեամբ ու խօսքով հանդէս կու գան Նիւ Եորքի ու Նիւ Ճըրզի քաղաքական ծանօթ դէմքեր՝ ծերակուտականներ ու գոնկրէսականներ, որոնք այդ օր կը վերանորոգեն իրենց խոստումը Գոնկրէսէն ներս տէր կանգնելու մեր արդար դատին: Ու այսպիսով Ամերիկայի Օրէնսդիր Մարմինը ճանչցաւ մեր մեծ ողբերգութեան եղելութիւնը թուրք ժողովուրդին ու Թուրք պետութեան գործադրութեամբ:

Ամիսներու կազմակերպական աշխատանք պահանջող այդ եզակի հաւաքը կրցաւ ի մի հաւաքել նաեւ գաղութին զանազան կազմակերպութիւնները: Երկար շրջան մը ազգային քաղաքական կազմակերպութեան մը ենթակայ

Նիւ Եորքի Թայմզ Հրապարակի յիշատակումի հաւաքը

մարմիններ չէին մասնակցիր այդ հաւաքին, այնուհետեւ անոնք եւս սկսան մաս կազմել Վարդանանց Ասպետներու եղբայրակցութեան կազմակերպած միջոցառման: Այժմ կը յիշենք գաղութին ծանօթ ազգայիններէն Սեմ Ազատեանի նախաձեռնութեամբ ծնունդ առած անդրանիկ հաւաքը որ դարձաւ բոլորին կողմէ ընդունուած միջոցացում եւ ժամադրավայրը ազգային պահանջատիրութեան: Հրանդ տասնամեակ մը գործակցելելով Սեմին հետ, ի վերջոյ, անոր մահէն ետք ան ստանձնեց բոլոր պարտականութիւնները եւ արդէն կամաց-կամաց, իր կարգին երիտասարդ նոր ոյժեր հաւաքելով իր շուրջ ջանաց այդ թուականը միշտ ապահովուած պահել հայութեան համար:

Հրանդ ծնած է Տիգրանակերտ 1948-ին եւ փոխադրուած՝ Միացեալ Նահանգներ 1967-ին: Շրջանաւարտ է եղած Քուինզ Գոլէճէն 1975-ին, ստանալով Պսակաւոր Արուեստից տիտղոսը հաշուապահութեան մէջ:

Տէր եւ Տիկին Հրանդ եւ Ռուպի Կիւլեաններ

Առաջին օրէն սկսեալ ան յափըշտակուած խանդավառութեամբ մաս կազմած է մեր շրջանակի աշխատանքներուն, գործունէութեան: Հիմնադիր անդամներէն է Առաջնորդարանի թատերախումբին (1970) եւ Հայ-Ամերիկեան կրթական հիմնարկին (1976): Կը միանայ Վարդանանց Ասպետներու «Վարդան Մամիկոնեան» օթեակին 1978-ին եւ այնուհետեւ մինչեւ օրս հաւատարմօրէն կը ծառայէ եղբայրակցութեան: 1984-ին նախաձեռնող խմբակին մաս կը կազմէ եւ յաջորդ տարի 1985-ին արդէն որպէս համաատենապետ՝ կը կազմակերպէ Թայմզ հրապարակի յիշատակի հանդիսութիւնը՝ նուիրուած Մեծ Եղեռնի 70-ամեակին:

ՌԱԿ-ի հրաւէրով Զօրի Բալայեանի Նիւ Եորք ժամանման օրերուն 1986-ին, Հրանդ կը հանդիպի եւ մեծապէս կը տպաւորուի ու կ'ոգեւորուի անոր վարակիչ հայրենասիրութենէն: Իսկ Մարտ 1988-ին մաս կը կազմէ Նիւ Եորքի ձեւաւորուող Ղարաբաղ Կոմիտէի հիմնադրութեան, որ իր անսահման նիւթական օգնութիւններով թիկունք կը կանգնի Արցախի հերոսամարտի քաջարի մարտիկներուն: Բժշկական օգնութեամբ այս ափերը կու գան վիրաւոր ծանօթ զինեալներ:

Վրայ կը հասնի Սպիտակի տխուր երկրաշարժը. հոս եւս Հրանդ մնայուն մասնակիցն է օգնութեան հիմնարկութիւններուն մէջ, ինչպէս «Հայաստանի Օգնութեան ֆոնտին, որուն գանձապահութիւնը կը վարէ 1995-2000 տարիներուն եւ նախաձեռնարկ կ՚ըլլայ Գորիս-Ստեփանակերտ մայրուղիի շինութեան:

Հաւատալով Թէքէեան Մշակութային Միութեան ազգանուէր առաքելութեան ան շրջան մը մաս կը կազմէ Նիւ Եորք-Նիւ Ճըրզիի մասնաճիւղին վարչութեան եւ Հայաստանի Հանրապետութեան անկախացման երկու տարեդարձներու առթիւ՝ Սեպտեմբեր 1996 եւ 2006 թուականներուն փառայեղ կերպով կը կազմակերպէ Հայաստանի երրորդ հանրապետութեան տարեդարձը:

Այս ամէնը չեն բաւեր կարծէք երկար շրջան մը ան կ՚ըլլայ Պոլսահայերու Հայ Տան եւ Նորք 2 հիւանդանոցի օգնութեան յանձնախումբերուն ատենապետը: Ու դեռ 2001-ին Հայոց Քրիստոնէական հաւատքի ընդունման 1700-ամեակին առթիւ կը գլխաւորէ Ուալտորֆ Ասորիայի մէջ տեղի ունեցած հայրապետական հանդիսաւոր ճաշկերոյթը: Եւ այս բոլոր ծառայութիւններուն որպէս վարձատրութիւն՝ Հրանդ 2010-ին կ՚արժանանայ Ասպետներու «Տարուան Մարդը» գնահատագրին:

Իր լայն հետաքրքրութիւնը ցեղասպանութեան արխիւներու փրկութեան աշխատանքի զիրէն ներս զինք կը մղեն Օսմանեան շրջանէն մնացած կալուածաթուղթերու ի մի բերման աշխատանքին: Ապա 2010-ին եւ 2015-ին ցեղասպանութեան իրողութեան հետ կապուած օտար արխիւներու պահպանման աշխատանքին:

Շրջապատուած ազգային բարերարներով
Սարգիս Պետեւեան, Հրանդ Կիւլեան եւ Հերի Թուֆայեան

Հակառակ Նիւ Ճըրզի բնակութիւն հաստատած ըլլալուն, երբեք չմոռցաւ իր ծննդավայրն ու անոր հայկական միջավայրը եւ 2011-ին ձեռնարկեց Տիգրանակերտի Ս. Կիրակոս եկեղեցւոյ վերանորոգման աշխատանքներուն: Այս անգամ, իր արտասովոր ծառայութիւններուն համար 2012-ին Ամենայն Հայոց հայրապետը՝ Գարեգին Բ. շնորհեց հայրապետական կոնդակ, ինչպէս նաեւ շքանշաններու արժանացաւ Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարար Սէյրան Օհանեանի եւ Արցախի հանրապետութեան կողմէ իր կատարած զոհողութիւններուն որպէս վարձատրութիւն:

Հայաստանի վերանկախութեան տարեդարձին ՀՀ դեսպան Զօհրապ Մնացականեան
եւ նիւ եորքաբնակ ազգայիններով - Ս. Վարդան Մայր Տաճար

Վերջապէս կազմակերպեց կէս միլիոն տոլարի նուիրահաւաք՝ Վարդանանց Ասպետներու հիմնադրութեան հարիւրամեակին առթիւ ցեղասպանագէտ Դոկտ. Թանէր Աքչամի, Կէրկէրեանի եւ Անտոնեանի արխիւներու աշխատանքին համար Գլարք համալսարանէն ներս. աշխատանք մը որ տակաւին կը շարունակէ իր ծառայութիւնը բերել մեր արդար դատին:

Առաջնորդ Խաժակ Արք. Պարսամեանի եւ Պոլսոյ պատրիարքական փոխանորդ
Արամ Արք. Աքէշեան

Յոգնիլ չգիտցող մեր պատուական ընկերոջ կողքին լուռ կերպով իր մասնակցութիւնը կը բերէ Հրանդին կողակիցը՝ Ռուպին: Ան Լիբանանի Պագալեան բարեհամբաւ ու բարեր ընտանիքի հարազատ ծնունդն է եւ հայրը՝ Հայկի եւ Անոյշի, որոնք կը քալեն հօր ազգային բարեսիրական ճանապարհով:

Այսպէսով Հրանդ պիտի շարունակէ մնալ բոլորին կողմէ սիրուած ու յարգուած ազգայինը:

Կը մահանայ 13 Յունուար 2025-ին, Նիւ Ճըրզիի մէջ, յետ երկարատեւ հիւանդութեան:

Նիւ Ճըրզի

Երբ թաղերը դիմագիծ կը փոխեն... – Ը. –

ԻՆՉ ՄՆԱՑ ԵՐԲԵՄՆԻ ՀԱՅԱՀՈԾ ԹԻԼԷԼԷՆ

Յատուկ «ՊԱՅՔԱՐ»ԻՆ

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ *(sharoyanlevon@gmail.com)*

Հալէպի Թիլէլ պողոտային վրայ հայ մը գտնելը, հայերէն ձայն մը լսելը գրեթէ անկարելի դարձած է այսօր: Մինչդեռ եթէ ակնարկ մը նետենք սուրիահայ մամուլի 70 կամ 80 տարի առաջուան հին հաւաքածոներու էջերուն ծանուցումներու սիւնակներուն վրայ, պիտի նկատենք որ ծանուցում տուող հայորդիներու կարեւոր մէկ տոկոսին հասցէն Թիլէլն էր: Հոս՝ վաճառատուն մը, հոն՝ տպարան մը, հոս՝ բժիշկի մը դարմանատունը, հոն՝ լուսանկարչատուն մը…: Այսօր նման բան չկայ:

Մինչեւ 80-ականներ, Թիլէլի պողոտային առաջին բաժնին մէջ դեռ իր գոյութիւնը կը պահպանէր Հ.Մ.Ը.Մ.-ի (կամ Հ.Ե.Մ.-ի) երբեմնի ակումբը, «Հոգետուն»-էն քանի մը մեթր առաջ: Հայկական կարեւոր օճախ մըն էր այս, որ արաբական բակով հնամեայ ընդարձակ տուն մըն էր իսկութեան մէջ: Ունէր փոքր ժողովասենեակներ ու երկարաւուն սրահ մը, ուր դասախօսութիւններ ալ կը տրուէին, ցուցահանդէսներ կը սարքուէին: Մեծ էր թիւը բակին մէջ նարտի խաղացողներուն (ողբացեալ երգիծանկարիչ Մասիս Արարատեան 1949-ին գծանկարով մը պատկերացուցած է ակումբին բակին մթնոլորտը): Այդ տունը հիմա՛ ալ կայ, չէ փլցուած, սակայն երեսուն տարիէ ի վեր դադրած է իբրեւ ակումբ ծառայելէ: Փակ է: Հոն կը գտնուէր մեր քաղաքին ամէնէն հարուստ եւ աշխոյժ գրադարանը՝ **«Քրիստափոր»**-ը (հիմնուած՝ 1919-ին), որ կը պատկանէր Հ.Ե.Մ.-ին (Հայ Երիտասարդաց Միութիւն): Այժմ, թէ՛ Հ.Մ.Ը.Մ.-ը եւ թէ՛ **«Քրիստափոր»** գրադարանը կը գործեն այլ՝ աւելի հայախիտ թաղամասի մը մէջ:

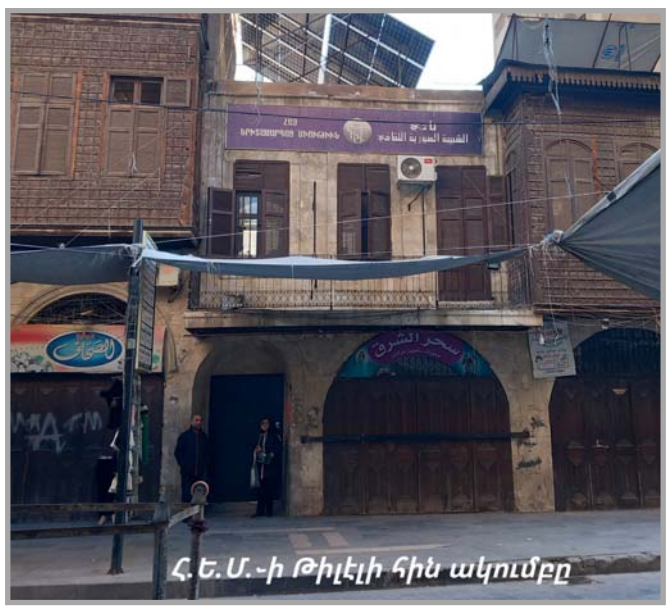
Հ.Ե.Մ.-ի Թիլէլի հին ակումբը

Այս ակումբին դռան կից կը գտնուէր **«Օմար Խայեամ»** հայկական գրատունը, որուն սեփականատէրը Զաւէն Սապունճեանն էր, երբեմնի **«Արեւելք Մարզաշխարհ»** թերթի խմբագիրներէն մին: Հայերէն գիրքերու եւ Պէյրութ տպւող հայատառ պարբերականներու (**«Ազդակ», «Ազդակ շաբաթօրեակ-Դրօշակ», «Բագին», «Բժիշկ», «Մարզիկ», «Մկօն ու Չալօն»** եւ այլն) կեդրոնատեղին էր այս փոքր վաճառատունը, ուր գիրքերը խառնիխուռն ու անկարգ պատկեր մը կը ներկայացնէին միշտ: Գրավաճառը պահանջուած գիրք մը ինչպէ՞ս կը գտնէր դէզերուն տակէն, սա կամ նա խորշէն ինչպէ՞ս դուրս կը քաշէր գիրք մը կամ երգարան մը, գաղտնիք էր ու զարմանք առթող: Այս գրատունն ալ փակուեցաւ տարիներ առաջ:

Հիմա մի՛ հարցնէք, թէ ի՞նչ մնացեր է այլեւս Թիլէլի հայկական երբեմնի ներկայութենէն:

Բա՜ն չէ մնացեր այս բոլորէն, կամ ալ՝ շատ քիչ բան: Թիլէլին դիմագիծը փոխուեր է :

Անցեալները, երբ հետիոտն ու «քայլամոլոր» անցայ հոնկէ, իմ աչքերը ի զուր փնտռեցին հայկական ցուցանակ մը ու հայապատկան խանութ մը, կամ ի զուր լարեցի իմ ականջները՝ հայերէն բառ մը, խօսք մը ընկալելու ճիգով: Չկայ: Թիլէլը այլեւս (ու դժբախտաբար՝ անվերադարձօրէն) կորսնցուցեր է զինք հայաշունչ դարձնող բոլո՜ր տարրերը: Հայկական ներկայութիւնը Թիլէլի պողոտային վրայ դարձեր է գրեթէ անգոյ:

Եթէ նկատի առնենք լոկ Թիլէլի Ա. հատուածը (Խանտաքի ծայրէն մինչեւ Ֆարհաթ հրապարակի մուտքը), մեր յիշողութեան թափ տալով՝ պիտի կարենանք համրել բազմաթիւ հայ խանութներ կամ աշխատավայրեր. Ֆոթօ Արշօ, ակնոցավաճառ Ցոլակ, բժ. Պարգեւ Անտոնեան, ակնաբոյժ Յարութ Պալեան, դեղարան Արշալոյս (Յակոբ Խաչատուրեան, աւելի առաջ՝ Սարգիս Սելեան), հագուստ-կապուստի խանութներ՝ Վարդան Փայասլեան, Քէօշկէրեաններ, Քէշիշեաններ, Մովսէս Գազանճեան, Սահակ Իսկէնեան եւ այլն, եւ այլն:

Կային ու չկան…:

Նշմարեցի միայն հայանուն մէկ ցուցանակ՝ **«Յակոբ»** (ցուցանակը գրուած է արաբերէնով եւ անգլերէնով): Պատրաստ հագուստի վաճառատուն մըն է: Սեփականատէրը՝ Յակոբ Ուրիշիկեան:

***

Երբ հասայ Թիլէլի Ա. հատուածի վերջաւորութեան ու կանգնեցայ Ֆարհաթ հրապարակի մուտքին, պահ մը իմ գլուխը դարձուցի դէպի ձախ՝ հրապարակին հակառակ ուղղութեամբ: Այդ փողոցը մեզ կը տանի դէպի Մունշիէ եւ Ազիզիէ թաղամասերը: Հոս, անկիւնը, բարձրայարկ վիթխարի շէնք մը բարձրացեր է, որ սակայն անաւարտ է դեռ: Անմիջապէս յիշեցի, որ նոյն վայրին մէջ, նախապէս, հնամենի յարկի մը տակ, կը գտնուէր ատամնաբոյժ Յարութիւն Նազարեանի դարմանատունը: Այնքապցի էր տոքթ. Նազարեանը եւ ուստի՝ թրքախօս (աւետարանական համայնքէն): Քովնտի սենեակի մը մէջ ալ ատամնաշարեր կը պատրաստէր իր եղբայրը՝ Կարապետը: Իմ մանկութեան շրջանին, ամէն անգամ որ ակռայի ցաւ ունենայի՝ մեծ-մայրիկս զիս հոն կը տանէր: Եւ որովհետեւ մեծ-մայրիկս ալ այնքապցի էր (Արոյեան ընտանիքի զաւակ), ուրեմն թրքերէն լեզուով անվերջանալի զրոյց մը կը ծաւալէր իր ու տոքթորին միջեւ…: Տարիներ անց, օր մըն ալ շատ պիտի զարմանայի՝ տեսնելով որ տոքթ. Նազարեան իր յուշերու մէկ գիրքը հրատարակած էր… հայերէն լեզուով:

Կային ու չկան…: Լոյսերու մէջ ննջեն:

Իմ ոտքերը անզգալաբար զիս առաջնորդեցին Ֆարհաթ հրապարակ: Երթուդարձ կատարեցի մինչե՞ւ հրապարակին ճակատը՝ մարոնիթ եկեղեցին: Հայկական ո՛չ մէկ ցուցանակ տեսայ: Հայ ոսկերիչներու կամ արծաթագործներու երբեմնի փայլուն այս շուկան կարծես չքացած էր: Թերեւս մէկ-երկու հայ արհեստաւորներ դեռ կը շարունակէին բանեցնել իրենց խանութները առ այսօր, բայց ատիկա իմաստ մը չունէր: Ֆարհաթ հրապարակը մեր գիտցած կերպարանքով ու մթնոլորտով՝ չկա՜ր: Ո՞ւր էին ինձի ծանօթ Ժան Աւագեանը, արծաթագործ Մանօ Տէր Պաղտասարեանը, ոսկերիչ Նագգաշեանները, Տաղտեվիրէնեանները, Քըլզիները (Քիլիսլեան), Պազարպաշեանները, Տիշոյեանները, Պաթթուքները…: Ո՞ւր էին Անդրանիկ Արբաճեանն ու Մանուկ Կիրակոսեանը, Զաւէն Անտոնեանն ու Արամ Եարալեանը, Հրայր Պօղիկեանն ու Յարութ Բարսեղեանը, Արամ Օշին Տէմիրճեանն ու Մուրատ Սիմպիլեանը, Մանօ Հասըրճեանը, Ժանօ Արծրունին ու Կարօ Սալիպեանը, Յովհաննէս Նէնէճեանն ու Կարօ Գազանճեանը, Աւետիս Պալեանն ու Յակոբ Յակոբեանը, Գօգօ Թորիկեանն ու Օննիկ Առաքելեանը, Խաչիկ եւ Յարութ Հաճեան եղբայրները (դէպի Հայկազեան վարժարանի մանչերու բաժինը տանող նեղլիկ թաղին մէջ), Քիրէճեան, Եփրեմեան ու Տէրվիշեան եղբայրները, Յարութ Ասատուրեանն ու արծաթագործ Չաքրեանը, Սիմոն Փաթանեանն ու Մկօ Եսայեանը, Վահան Թաքարեանն ու Յակոբ Այնիլեանը: Չկան: Չկայ նաեւ Յովհաննէս Պասմաճեանի կազմատունը, չկան ժամագործներ Նարինեանն ու Սարգիսը, սափրիչ Սերայտարեանը, դերձակ Զատիկ Տուրսունեանը: Դեռ մինչեւ երէկ՝ փակած էր իր դռները նաեւ հայ ոսկերիչներու դրացնութիւնը վայելող Թէքէեան Մշակ. Միութեան ակումբը (արաբական տիպի բակով տուն մը), որ պատերազմի շրջանին քանդումներու ենթարկուած ըլլալով՝ տեղափոխուած էր այլ վայր մը: Հիմա կ՚իմանամ սակայն, որ այս ակումբը վերանորոգուած է ու արդէն իսկ միութենական-ընկերային որոշ ձեռնարկներ կ՚իրականանան այնտեղ:

«Չկայ»-ներու այս երկա՜ր ցանկին հակադրուելով՝ անսասան ու գերիշխող կը մնար սակայն Ճըրմանոս Ֆարհաթ սրբազանին արձանը, ճիշդ 90 տարիէ ի վեր…:

***

Թիլէլի պողոտային Բ. հատուածը կը սկսի Ֆարհաթ հրապարակի մուտքի անկիւնադարձէն եւ ուղիղ գծով կը շարունակուի մինչեւ «Հրշէջներու պողոտայ»-ին սկիզբը: Այս հատուածին մէջ եւս պատկերը տխուր է եւ այլափոխուած, բայց կան քանի մը բացառութիւններ:

Հոս կայ,-- ու կը շարունակուի,-- հայկական դարաւոր ու պատմական ներկայութիւն մը, շնորհիւ Հայ Կաթողիկէ մայր եկեղեցիին, որ կառուցուած է 1840-ին:

Վերջին պատերազմի շրջանին եկեղեցին թիրախ դարձած էր հրթիռներու ու մեծ վնասներու ենթարկուած: Հիմա վերանորոգուած է ու բաց է պաշտամունքի: Եկեղեցիին կից են երկու կարեւոր կառոյցներ՝ թեմին առաջնորդարանը եւ համայնքին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ ճեմարանը (աւելի ծանօթ՝ **«ալ-Իման»** անունով), ուր սակայն հայախօս աշակերտութիւն չկայ, ինչպէս չկայ,--տասնամեակներէ ի վեր,-- հայերէն լեզուի ու գրականութեան ուսուցում: Այս պարագան մի՛շտ ալ զարմացուցեր ու խռովեր է զիս. երբ սուրիական պետութիւնը պաշտօնական օրինագիծով արտօնութիւն շնորհած է մեզի մեր մայրենին դասաւանդելու, ուրեմն ի՞նչ արդարացում կրնայ ունենալ այդ ՍՐԲԱԶԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷՆ մեր կամաւոր հրաժարումը…: Հայ Կաթողիկէ համայնքին ղեկավար դասը լրջօրէն պէտք է մտածէ այս մասին:

Հայ Կաթողիկէ աթոռանիստ եկեղեցւոյ մուտքը

Հայերէն տառերով գրուած ցուցանակներ մի՛ փնտռէք Թիլէլի այս հատուածին մէջ եւս: Շուրջբոլորը հայ չկայ: Թերեւս միակ բացառութիւնը, որ աչքի կը զարնէ այստեղ, Հայ Կաթողիկէ առաջնորդարանի հանդիպակաց մայթին վրայ գորգավաճառ Արոյեանին երկփեղկ խանութն է: **«Յակոբ Արոյեան եւ որդի»** (գրութիւնը արաբերէն է): Դեղագործ Գրիգոր Արոյեան կը շարունակէ հաւատարմօրէն բանեցնել իր հօր պատմական խանութը ու ապրեցնել հինէն ժառանգուած թանկագին աւանդ մը: Միւսները չկան: Ո՛չ ատամնաբոյժ Նուպար Աճոյեանը, ո՛չ տոքթ. Մանուէլ Իսկէնտէրեանը, ո՛չ մանկաբոյժ տոքթ. Նուպար Թօփճեանը (քովնտի կից թաղի մը մէջ), ո՛չ տոքթ. Ալեքսանտր Սիւլահեանը, ո՛չ թաղին հայ ոսկերիչները (Եմէնճեան եւ այլք), ո՛չ շապկագործ Հայկազը, ո՛չ շապկագործ Սարգիսը, ո՛չ կօշկավաճառ **«Մոտերնա»**-ն (Արա Ղազարեան), ո՛չ Տիպոթէք Ռաֆֆին (Բագարեան եղբայրներ), ո՛չ պայուսակավաճառ Ժանը, ո՛չ Հաճի Պօղոսը (դերձակուհիներու յատուկ պիտոյքներ), ո՛չ գլխարկավաճառ Ճեմիլէն, ո՛չ Գաբրիէլեան եղբայրները, ո՛չ Նժդեհեանները (նուվոթէ), ո՛չ Բենիամին Մսըրլեանը (նուվոթէ, Կիլիկեանի թաղին դիմաց), ո՛չ տպարան **«Անի»**-ի տէր Աւ. Էքմէքճեանը, ո՛չ ալ ուրիշ հայ վաճառականներ: Գաղթեր են կամ մահացեր, ոմանք՝ շատոնց, ոմանք՝ վերջին տարիներուն:

Թիլէլի այս հատուածին ձախակողմեան վերջին կողմնակի թաղը հալէպահայոց կողմէ կը յորջորջուէր «Այնթապցիներու թաղ»: Հոս, ժամանակին, իր խանութն ունէր սափրիչ Գէորգ Մավլեանը, կար վարսայարդար (իգական սեռի) **«Սալոն Կարօ»**-ն, կար տոքթ. Յակոբ Ճանէցեանի դարմանատունը:

Առ այսօր տասնեակ մը հայ ընտանիքներ կը շարունակեն բնակիլ այստեղ: Ասոնք Հալէպին կառչողներն են, ի գիւն ամէն ինչի՝ իրենց սիրելի ծննդավայրէն չհրաժարողները…:

Հալէպ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

«ՕՏԱՐԱԶԳԻ ՀԱՅԱԳԷՏՆԵՐ»

(ՀԵՂԻՆԱԿ՝ ԱՍԱՏՈՒՐ ՓԱՇԱՅԵԱՆ)

Յատուկ «ՊԱՅՔԱՐ»ին

ԱՒԵՏԻՍ ՌԱԶՄԻԿ

Հանրագիտարանային բնոյթի հատոր մըն է նորերս լոյսին եկած սոյն պատկառելի աշխատութիւնը: Հայագէտ, պրպտող Ասատուր Փաշայեանի երկար ու ձիգ տարիներու աշխատանքին արգասիքն է այս հաստափոր մատեանը (683 էջ), որ յիրաւի կրնանք ծանրակշիռ ներդրում մը համարել հայագիտութեան ոլորտէն ներս: Հեղինակը ջանադիր հետեւողականութեամբ, օտարազգի հայագէտներու անուն առ անուն հաւաքելով, կազմած է այս գիրքը: Գիրքին Մուտքը՝ (էջ 5-24), հեղինակին կողմէ գրուած, ուսանելի ակնարկ մըն է հայագիտութեան պատմութեան՝ սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը: Հարուստ տուեալներով յագեցած այս ներածական խօսքը, ընթերցողին կը պարզէ, թէ ի՛նչպէս եւ ո՛ւր սկսաւ հայագիտութիւնը, ի՛նչպէս զարգացաւ եւ ինչպիսի՛ փուլերէ անցաւ ան՝ հասնելու համար բարձր մակարդակներու: Օտարազգի քանի՞-քանի՞ հարիւր երախտաւորներ անուրանալի եւ շնորհակալ ներդրում ունեցած են հայագիտութեան տարբեր մարզերէ ներս՝ ըլլան անոնք պատմութեան, բանասիրութեան, լեզուաբանութեան, հնագիտութեան, ճարտարապետութեան, ձեռագրագիտութեան եւ այլն:

Հայերէն լեզուի ուսումնասիրութեան օտար լեզուով գրուած առաջին գործին հեղինակն է իտալացի լեզուաբան, արեւելագէտ Ամբրոսիոս Թեսեոս: Ան ուսումնասիրած էր նաեւ քաղդերէնի, ասորերէնի եւ այլ տաս լեզուներու քերականութիւնը: Գիրքը լատիներէնով լոյս տեսած է 1539-ին, Իտալիոյ Պադուա քաղաքը: Եւրոպայի մէջ հայագիտութեան ուսումնասիրման գործը կը սկսի 1621-ին, Իտալիոյ Միլան քաղաքին մէջ, ուր լոյս կը տեսնէ «Բառգիրք հայլատին» գիրքը. հեղինակն էր հայագէտ Ֆրանչիսկո Ռիվոլա: Ան նաեւ հրատարակած է «Հայկական Քերականութիւն» գործը (1624): Հայկական բանասիրութեան ուսումնասիրման հիմքը կը դրուի 1711-ին՝ Ամսթերտամի մէջ, երբ գերմանացի արեւելագէտ, հայագէտ Եոախիմ Շրյոտեր լոյսին կ'ընծայէ «Արամեան Լեզուի Գանձ» գիրքը: Ապա, Ա. Փաշայեան հետաքրքրական հարց մը կու տայ՝ ի՞նչ կը հասկնանք հայագիտութիւն ըսելով եւ կը պատասխանէ՝ *«Հայագիտութիւնը գիտութիւնների համակարգ է, որն ուսումնասիրում է հայ ժողովրդի պատմութիւնը, լեզուն, գրականութիւնը, հայ ժողովրդի հոգեւոր եւ նիւթական մշակոյթը եւ առհասարակ կենսագործունէութեան բոլոր կողմերը:*

Որպէս գիտական ուղղութիւն այն սկզբնաւորուել է նոր դարաշրջանի արշալոյսին՝ 18-րդ դարի սկզբներին, մեծ եւ հարուստ ժառանգութեան հիմքի վրայ»: Որմէ ետք կը կարդանք այն մեծանուն օտար պատմիչներուն անունները, որոնք անդրադարձած են Հայաստանին ու հայութեան, ինչպէս Հերոդոտոս, Քսենեփոն, Պոլիբիոս, Պլուտարքոս, Տակիտոս, Ապպիանոս, ալ-Մասուտի, Զենոբ Գլակ, Միքայէլ Ասորին, Աբրահամ Ղրամատիկոս եւ ուրիշներ: Հայագիտութեան նպաստող որպէս կարեւոր աղբիւրներ, հեղինակը կը նշէ՝ հնագիտական պեղածոներ, ճարտարապետական յուշարձաններ, սեպագրութիւններ, արձանագրութիւններ, մատենագիտական տուեալներ, ճանապարհորդներու եւ ուղեգրողներու տարաբնոյթ տեղեկութիւններ եւ այլն: Հեղինակը կեդրոնացած է Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան վրայ, նշելով որ ֆրանսացի արեւելագէտ-հայագէտ Մատյուրեն Վերսիեր դը լա Կրոզի իրաւացիօրէն զայն կոչած է «Թագուհի թարգմանութեանց» եւ շատեր անկէ թարգմանած են իրենց լեզուներուն: Ան ընդգծելի հաստատում մը կը կատարէ՝ *«Մեր մօտաւոր հաշուումներով, մինչեւ այսօր հայ ժողովրդի գիր ու գրականութեան, պատմական ճակատագրի, թարգմանական եւ այլ յարակից հարցերով զբաղուած եւ զբաղուող օտարազգիների թիւը անցնում է հազարից»:* Այնուհետեւ, ուշադրութիւն կը դարձնէ Եւրոպայի մէջ հայագիտութեան զարգացման վրայ եւ կը հաստատէ՝ *«նրա զարգացման հիմնական երկու օջախները 18-19-րդ դարերում եղել են Ֆրանսիան եւ Գերմանիան»:* Ան հայագիտութեան առնչակից բաժիններ կը նկատէ՝ հայ-վրացական բանասիրութիւնը, կովկասագիտութիւնը, Քրիստոնեայ արեւելքը, արեւելագիտութիւնը եւ մանաւանդ անոր իրանագիտութեան ճիւղը: Անցնելով հայոց մօտ հայագիտութեան զարգացման, բնականաբար ան առաջնային տեղ տուած է Մխիթարեան միաբանութեան վիթխարի ժառանգութեան (Վենետիկ եւ Վիեննա), յիշատակելով անունները Մխիթար Սեբաստացի աբբահօր, Միքայէլ Չամչեանի, Յակոբոս Տաշեանի, Գաբրիէլ Մենեւիշեանի, Արսէն Այտընեանի, Մինաս Բժշկեանի, Գարեգին Զարբհանալեանի, Մանուէլ Քաջունիի, Գաբրիէլ Նահապետեանի, Վարդան Հացունիի, Յարութիւն եւ Մկրտիչ Աւգերեաններու, Արսէն Ղազիկեանի: Իսկ եւրոպացիներէն՝ Անտուան Մեյէ, Հայնրիխ Հիւբշման, Վիկտոր Լանգլուա, Ժոզէֆ Մարկվարտ, Էտուար Դյուլորիէ եւ շատ ուրիշներ:

Հայագիտութեան աշխարհագրական տարածութիւնը ընդարձակ է՝ ընդգրկելով բազմաթիւ քաղաքներու նշանաւոր համալսարաններ, ամպիոններ, գիտական կեդրոններ. կը կարդանք երկար ցուցակը անցեալէն այսօր հայագիտութեամբ զբաղած եւ զբաղող օճախներու՝ ըլլան համալսարաններ թէ գիտական կաճառներ.- Մոսկուա, Սէն Փեթերսպուրկ, Դաղստան, Լվով, Խարքով, Թիֆլիս, Գալիֆորնիա (Լոս Անճելըս), Գոլոմպիա (Նիւ Եորք), Հարուրրտ, Միչիկըն, Լոնտոն, Օքսֆորտ, Քէմպրիճ, Վիեննա, Պրիւսէլ, Լուվեն, Սան Փաուլո, Սոֆիա, Պերլին, Ենա, Լայպցիկ, Հալլէ, Դանիա, Վենետիկ, Հռոմ, Միլան, Պոլոնիա, Սպահան, Թեհրան, Վարշավա, Կրակով, Պէյրութ, Անթիլիաս, Զմմառ, Գահիրէ, Մոնթրէալ, Նետերլանտներ, Հաագա, Լէյտըն, Աթէնք, Սալոնիկ, Պուտափէշթ, Օսլօ, Ժընեւ, Փրակա, Պուխարեստ, Փարիզ, Սթրասպուրկ եւ այլն: Ըստ հեղինակին, Հայաստանի մէջ հայագիտութեան առաջին կեդրոնը եղած է Վաղարշապատը: Անդրադառնալով հայագիտական պարբերական մամուլին, ան կը թուէ պատկառելի անուններ, արտերկրի մէջ՝ ինչպէս՝ «Բազմավէպ», «Հանդէս Ամսօրեայ», Հայկազեան Հայագիտական Հանդէս, «Էմինեան ազգագրական ժողովածուն», Հասկ Հայագիտական Տարեգիրք, «Գեղարդ» տարեգիրք, Երուսաղէմի «Սիոն» ամսաթերթը, «Արձագանգ», «Մշակ», «Շողակաթ» թերթերը. ֆրանսերէն եւ անգլերէն պարբերականներ, իսկ Հայաստանի մէջ՝ Սբ. Էջմիածնի «Արարատ»ը, «Ազգագրական Հանդէս»ը, աւելի ուշ՝ 1958-էն ցայսօր Հայաստանի Գիտութիւններու Ազգային Ակադեմիայի «Պատմաբանասիրական Հանդէս»ը եւ այլն: Կ'իմանանք նաեւ հայագէտներու ազգային պատկերը, ինչ որ հետաքրքրաշարժ է անշուշտ, *«Ներկայացուած հայագէտների եւ գիտական, կրօնական, մշակութային ու հասարակական գործիչների քանակային պատկերն այսպիսին է (հերթականութիւնը՝ ըստ տուեալ երկրի հայագէտների քանակի)՝ ֆրանսիացի, գերմանացի, ռուս, իտալացի, վրացի, լեհ, հրեայ, անգլիացի, ուքրաինացի, ռումին, պելկիացի, յոյն, չեխ, պարսիկ, արաբ, նետերլանտցի, զուիցերիացի, հունգարացի, դանիացի, սպանացի, մոլտովացի, լատվիացի, լիտվացի, նորվեկացի, իռլանտացի, թուրք, քիւրտ, պուլկարացի, ասորի, հնդիկ, ճափոնցի, օս եւ այլն»:* Կը կարդանք անունները այն հայ բանասէրներուն կամ հայագէտներուն, որոնք անդրադարձած են եւրոպացի հայագէտներու կամ անոնց գործերուն, ինչպէս՝ Ստեփանոս Նազարեան, Միքայէլ Նալբանդեան, Միքայէլ Միանսարեանց, Հ. Գարեգին Զարբհանալեան, Կարապետ Եզեան (Եզով), Սուքիաս Պարոնեան, Արամ Բաբայեան, Յակոբ Սիրունի, Յակոբ Անասեան, Լեւոն Մելիքսէթ-Բէկ, Պարոյր Մուրատեան, Տիգրան Կարապետեան, Միքայէլ Զաւարեան, Վրէժ քինյ. Ներսիսեան, Գոհար Ազնաւուրեան, Գէորգ Աբգարեան, Գուրգէն Յովնան, Ռոպերթ Խաչատրեան, Էտուարտ Յակոբեան, Հայկազ Յովհաննիսեան, Արմենակ Սալմասեան, Կարապետ Կոստանեան, Հ. Պետրոս Ֆերհաթեան, Գրիգոր Ասթարճեան, Խաչիկ Դաշտենց, Կամսար Գրիգորեան, Պէլլա Բարսեղեան, Ռաֆայէլ Համբարձումեան, Արծուի Բախչինեան, Արմէն Այվազեան, Աշոտ Հայրունի, Աելիտա Դոլուխանեան, Կարէն Եուզպաշեան, Անահիտ Պէքարեան, Ստ. Մալխասեան եւ ուրիշներ: Ա. Փաշայեան իրաւացիօրէն կը մատնանշէ՝ *«Հայ ժողովուրդը եղել եւ մնում է երախտապարտ օտարազգի հայագէտների՝ հայագիտութեանը մատուցած ծառայութիւնների հանդէպ»,* յարելով, որ անոնցմէ շատերուն անուններով եւ ի յիշատակ անոնց վաստակին՝ Հայաստանի տարբեր քաղաքներուն մէջ կոչուած են փողոցներ ու դպրոցներ: Ակնարկ կայ նաեւ Հայաստանի մէջ կազմակերպուած հայագիտական գիտաժողովներու, միջազգային համաժողովներու, որոնք նպաստած են հայագիտութեան տարածման եւ խորացման: Հեղինակը լուսաբանութիւն մը կը կատարէ՝ «Վիճայարոյց է մեր աշխատութեան վերնագիրը՝ «Օտարազգի Հայագէտներ», քանի որ մեր աշխատութիւնում ընդգրկուած են հայագիտութեանը նպաստ բերած մի շարք օտարազգի ուղեգրողներ, թարգմանիչներ, արուեստագէտներ, գրողներ, ովքեր բուն իմաստով հայագէտ չեն»: Նկատարժան դիտարկում մըն ալ ունի Ա. Փաշայեան՝ *«Անտարակոյս, սոյն աշխատանքը զերծ չէ բացթողումներից, քանի որ անհնար է ներառել աշխարհի բոլոր հայագէտներին, որոնց թիւն աստիճանաբար մեծանում է: Մենք մերովսանն արել ենք պատասխանատուութեան ու երախտագիտութեան բարձր զգացումով՝ չյաւակնելով աշխատանքը համարել կատարեալ: Ակնկալում ենք, որ սոյն աշխատանքը հենք կը դառնայ հետագայ ուսումնասիրութիւնների համար եւ ապագայում ի յայտ կը գան նորանոր հետազօտութիւններ օտարազգի հայագէտների մասին»:*

Օտարազգի հայագէտներու կենսագրական տուեալները, հայագիտութեան իրենց բերած նպաստը, գործերը եւ քաղուած աղբիւրները ներկայացուած են հանրագիտարաններու օրինակով՝ այբբենական կարգով՝ Այբէն Ֆէ (էջ 25-660): Մանրազնինօրէն թերթելով այս արժէքաւոր գործին էջերը եւ հոն արձանագրուած անուն-յօդուածները, պիտի նկատենք որ հեղինակը իր տեսադաշտին ունեցած է բաւականին լայն տրամաչափ մը՝ հոն պարփակելով թարգմանիչներ, դրամագէտներ, հայոց բժշկագիտութեամբ զբաղողներ, իրաւագէտներ, ազգագրագէտներ եւ այլն: Այսպէս՝ Ա տառն ունի 28 անուն-յօդուած, Բ-ը՝ 59, Գ-ը՝ 40, Դ-ն՝ 29, Ե-ը՝ 2, Զ-ն՝ 9, Է-ն՝ 4, Թ-ն՝ 16, Ժ-ն՝ 3, Ի-ն՝ 5, Լ-ն՝ 32, Խ-ն՝ 5, Կ-ն՝ 47, Հ-ն՝ 15, Ձ-ն՝ 1, Ղ-ը՝ 2, Մ-ն՝ 55, Յ-ն՝ 10, Ն-ն՝ 17, Շ-ն՝ 25, Ո-ն՝ 8, Չ-ն՝ 10, Պ-ն՝ 28, Ջ-ն՝ 3, Ռ-ն՝ 29, Ս-ն՝ 29, Վ-ն՝ 23, Տ-ն՝ 18, Ց-ն՝ 3, Փ-ը՝ 1, Քէ-ն՝ 12, Օ-ն՝ 8, Ֆ-ն՝ 16:

Գիրքին լոյս ընծայումը իրականութիւն դարձած է հասարակական ծանօթ գործիչ, բանասէր, ամերիկահայ մտաւորական Յովսէփ եւ Գարոլին Նալպանտեաններու շնորհակալ մեկենասութեամբ: Սա իրենց մատենաշարին 87-րդ հատորն է: Հատորը բարեխղճօրէն խմբագրած է Գէորգ Եազըճեանը: Գիրքը լոյս տեսած է 2024-ին, Երեւան, ՎՄՎ-Պրինտ հրատարակչութենէն:

Տեղին է հաստատել, թէ այս հատորը խիստ շահեկան ուղեցոյց-աղբիւր է յատկապէս հայագիտութեամբ հետաքրքրուողներու, բանասէրներու, պատմաբաններու, լեզուաբաններու համար:

Իրօք, ծափահարելի աշխատութիւն մը արդարեւ: Սակայն, նախընտրելի պիտի ըլլար, եթէ հայագէտներուն լուսանկարները եւս զետեղուէին հատորին մէջ. գէթ նշանաւորներունը անոնցմէ:

Երեւան

Այնպէս լուսաւորեսցէ լոյս ձեր...

ՅՈՎՀԷԼ ՇՆՈՐՀՕՔԵԱՆ

Կը մաղթեմ ձեզի փայլուն նոր տարի ու կը շնորհաւորեմ ձեր Սուրբ Ծնունդը:

2024-ը եւս եղաւ այնպիսի տարի մը, երբ երկինքը առաւել մթագնեցաւ: Աշխարհի ղեկավարները դեռ եւս բեւեռացան երկու խումբերու՝ բռնակալներ եւ անողնաշարներ: Բռնակալները աճեցան թիւով՝ ու դարձան աւելի անգութ ու բիրտ, բանտարկելով եւ սպանելով լրագրողներ, բժշկական անձնակազմեր եւ մարդասէրներ, ռմբակոծելով հիւանդանոցներ, դպրոցներ ու բնակավայրեր: Միեւնոյն ատեն, այսպէս կոչուած «ժողովրդավար» ղեկավարներէն ոմանք զէնք մատակարարեցին ոճրագործներուն, ուրիշներ ալ ամօթալի գործարքներ կնքեցին վառելանիւթի շուրջ, իսկ «Պիղատոսները» իրենց ձեռքերը լուացին պատասխանատուութենէն՝ անտարբերութեամբ եւ դաւաճանութեամբ զոհաբերելով իրենց հաւատարիմ զինուորները:

Օրուան լուրերը լսելով, կը բարձրաձայնեմ, մէկ դար առաջ մաղձով արտասանուած ու դեռ հարկաւոր Սիամանթօյի դառն աղօթքը. «Ով մարդկային արդարութիւն, թող ես թքնե՛մ քու ճակատիդ»:

Օրերը կ'անցնին եւ երկինքը աւելի կը մթագնի: Մարդկութիւնը կարծես կորսնցուցած է իր բարոյական կողմնացոյցը՝ դառնալով աւելի նիւթապաշտ ու եսակեդրոն: Բաժանում եւ անհանդուրժողութիւն կը տիրեն ամէն ազգի, հասարակութեան եւ խումբի մէջ, ուր մարդիկ «կը դաւաճանեն ու կ'ատեն զիրար»:

Սակայն, մինչ չարիքը կ'ուժգնանայ, բարեփոխման աւելի լայն ենթահող կը տեսնեմ ու նոր յոյսով կը լեցուիմ: Յիրաւի, որքան աշխարհը խաւարի, այնքան աւելի պայծառ կը փայլին մեր լոյսերը: Մենք կը կրենք Նարեկացիի եւ Շնորհալիի խոր ժառանգութիւնը՝ սիրոյ, խոնարհութեան եւ ծառայութեան մէջ արմատացած: Մեր առաքելութիւնն է մարմնաւորել այս արժէքները եւ ստեղծել խաղաղութեան ու կարեկցանքի օճախներ մեր շրջապատին մէջ:

Եւ երբ կը դիտեմ նիւթական արդիւնքներու համար մարդոց խելայեղ վազքը, գոհունակութիւն կը զգամ իմաստալից առաքելութեան մը մաս կազմելուս համար: «DiasporArm»-ի ծիրէն ներս կը մասնակցինք զանազան արդիւնաւէտ նախաձեռնութիւններու, ինչպիսին են՝ «Քարտէսագրման ծրագիր»-ը՝ բացայայտելու, համախմբելու եւ համադրելու հայ սփիւռքի ներուժը, «Հայկական համայնքներու հզօրացում»-ը՝ համայնքներու ընկերային, տնտեսական, կրթական եւ մշակութային կարիքները հոգալու, եւ «Արժէքներու փոխանցում»-ը՝ խթանելու այնպիսի ծրագիրներ, որոնք միտուած են հիմնական արժեհամակարգերու վերահաստատման եւ համայնքներու փոխակերպման:

Անձնական մակարդակի վրայ, յարատեւութեամբ կը պայքարիմ կամուրջներ հաստատելու՝ Հայաստանի եւ սփիւռքի միջեւ, կառավարութեան, եկեղեցւոյ եւ հայորդիներու միջեւ, ամրապնդելու կապերը սփիւռքի տարբեր մարդասիրական կազմակերպութիւններու, նաեւ կրօնական կառոյցներու միջեւ: Կը յիշեցնեմ բոլորին, որ «մենք մէկ մարմնի անդամներ ենք», կոչուած խոնարհութեան եւ ծառայութեան, գործելու հետեւելով ուսուցումին՝ «Կ՛աղաչե՛մ ձեզմէ որ ամէն մէկը իր մասին աւելի բարձր համարում չունենայ, եւ ինչ որ պէտք է մտածէ, խոհեմութեա՛մբ մտածէ: Իրարու հանդէպ գորովալի՛ց եղէք՝ եղբայրական սիրով. պատուելու մէջ զիրա՛ր գերադասեցէք: Փութաջանութեան մէջ ծոյլ մի՛ ըլլաք. եռանդո՛ւն հոգիով ծառայեցէք: Որքան կարելի է ձեզի՝ խաղաղութի՛ւն պահեցէք ամէն մարդու հետ»:

Թո՛ղ մեր լոյսը աւելի պայծառ փայլի 2025-ին: Շարունակե՛նք կրել մեզ միացնող մեր ժառանգութեան արժէքները՝ լուսաւորելով ուրիշներու ճամբաները յոյսով եւ իմաստաւորումով:

Le Raincy, 06/01/2025

ԿԱՅՔԱՐ Շաբաթաթերթ
www.baikarweekly.com

ԱՊՐԻԼ ԳՐԱՏՈՒՆԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵԼՈՒ Է ԽՈՐԷՆ ԱՐԱՄՈՒՆՈՒ՝ «ՏԱՇՏԱՔԵՐԱՆՔ» ԳԻՐՔԸ

Կլենտէյլ, Գալիֆորնիա – Ապրիլ Գրատունը ներկայացնելու է հանդիպում եւ զրոյց հեղինակ Խորէն Արամունու հետ, իր նոր հրատարակուած պատմուածքների ժողովածու՝ «Տաշտաքերանք»ի առիթով՝ Հինգշաբթի, 13 Փետրուար, 2025, երեկոյեան ժամը 7:00-ին, Center for Armenian Arts հաստատութեան մէջ՝ 250 N. Orange St., Glendale, CA: Մասնակցելու են բանաստեղծ ու թարգմանիչ՝ Էդուարդ Հախվերդեանն ու Ռաֆֆի Մելքոնեանը: Մուտքը ազատ է:

«Տաշտաքերանք» պատմուածքների այս ժողովածուն Խորէն Արամանունու նուրբ հումօրով ներծծուած, երբեմն էլ թախիծով պարուրուած, վաղ մանկութիւնից մինչեւ մեր օրերի (Իրան, Հայաստան եւ ԱՄՆ) յիշողութիւնների արձագանգն է:

Խորէն Արամունի (Քեշիշեանը) արձակագիր, դրամատուրգ եւ թարգմանիչ է: Ծնուել է 1948 թ. Իրանում: Երկու տարի սովորել է Սպահանի համալսարանի հայագիտական բաժնում: 1969 թուականին հայրենադարձուել է: 1975 թուականին աւարտել է երեւանի Պետական Համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետը: 1980 թ. արտագաղթել է ԱՄՆ: Տպագրուել է ԱՄՆ-ի հայալեզու թերթերում եւ ամսագրերում: Համագործակցել է «Հայաստան» հեռուստահաղորդումներին: Հիմնադրել է «Այբ-բեն» հրատարակչութիւնը: 1994 թուի. եղել է «Գարուն» Ամսագրի ներկայացուցիչը ԱՄՆ-ում: 1992 թ. առաջին անգամ Հայաստանում լոյս է տեսել նրա «Յետմահու հարսանիք» պատմուածքների ժողովածուն: 2004 թուականից Հայաստանի Գրողների Միութեան անդամ է: 2014 թ. պարգեւատրուել է ՀՀ Սփիւռքի նախարարութեան «Ուիլիամ Սարոյեան» մետալով: 2018 թ. Իր գրական վաստակի համար արժանացել է ՀԳՄ-ի մետալին: Արժանացել է Գալիֆորնիայի սենատի, Լոս Անճելըսի գաւառի եւ տարբեր քաղաքների աւելի քան տասնըչորս պատուոգրերի: Հրատարակել 18 անուն գիրք, նրա աւելի քան եօթ պիեսները բեմադրուել են թէ Հայաստանու՛մ եւ թէ՛ նրա սահմաններից դուրս: ԱՄՆ-ի եւ Հայաստանի քաղաքացի է: Դեռ ողջ է...

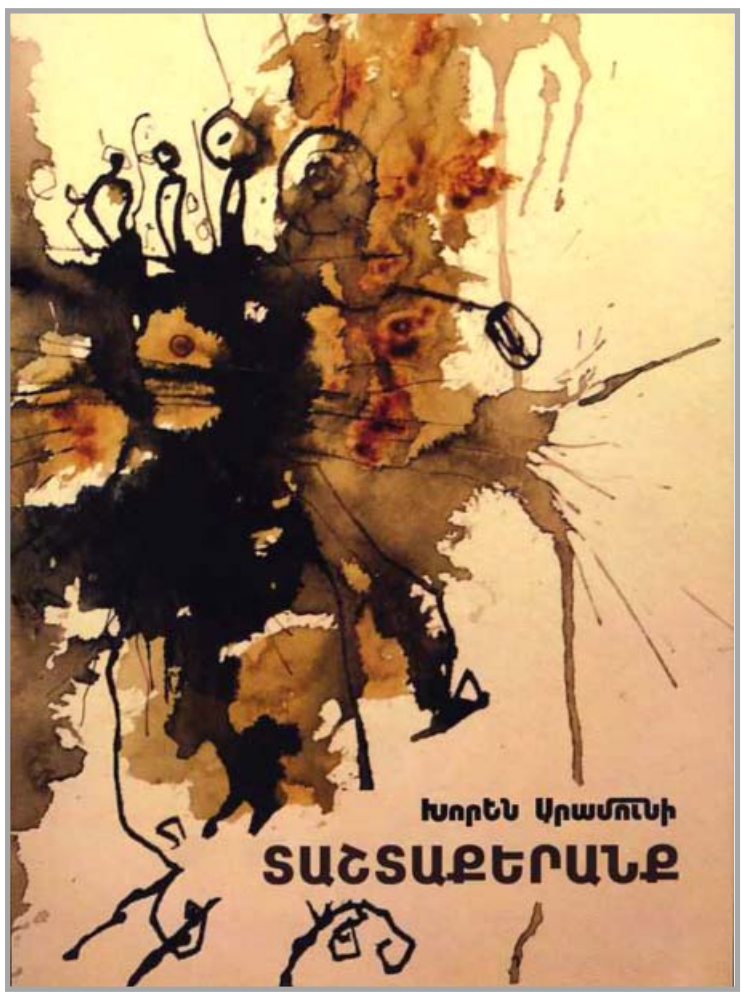

Տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝ Ապրիլ Գրատուն (818) 243-4112, noor@abrilbooks.com

ԱՌՆՕ ԵՐԷՑԵԱՆ

ՃԳՆԱԺԱՄԵՐԸ ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԵՐԿՐՆԵՐՈՒՄ

(Շարունակուած 3-րդ էջէն)

թունաքիմիկատը: Աղէտի հետեւանքով զոհուել, վիրաւորուել, շինութիւնների փլուզուելու հետեւանքով անտուն էր մնացել շուրջ 300.000 մարդ:

Լիբանանահայերն արդէն իսկ տարերային հայրենադարձուում էին Հայաստան Սիրիայի պատերազմից առաջ, դրա ընթացքում եւ յետոյ, սակայն պայթիւնը նոր խթան է դարձել դէպի Հայրենիք հոսքի ստուարացմանը:

2023 թ. հոկտեմբերի 6-ին Համասի կողմից իրականացուած պայթիւնների հետեւանքով թէժացած արաբ-իսրայէլական հակամարտութիւնը առիթ է դարձել նաեւ Իսրայէլից հայերի Հայաստան վերադարձի համար:

ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՋԱՆՔԵՐԸ ՀԱՅՐԵՆԱԴԱՐՁՆԵՐԻ ԸՆԴՈՒՆՄԱՆ ԵՒ ԻՆՏԷԳՐՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ

ՀՀ կառավարութիւնը, սկզբում ՀՀ Սփիւռքի նախարարութեան (2008-2018 թթ.) գործունէութեան ընթացքում, ապա 2019 թ. յունիսի 11-ին բացուած ՀՀ սփիւռքի գործերի գլխաւոր յանձնակատարի գրասենեակի միջոցով ամէն կերպ սատարել է հայրենադարձուել ցանկացողներին, նպաստել Հայրենիքում ներգաղթեալների սոցիալ-տնտեսական եւ կրթամշակութային համարկմանը [Integration]:

Այսպէս, ՀՀ կառավարութիւնը Սիրիայի պատերազմի հետեւանքով Հայաստան տեղափոխուած սիրիահայերի կենսական նշանակութիւն ունեցող հարցերը լուծելու նպատակով իրականացրել է մի շարք աջակցութեան ծրագրեր եւ միջոցառումներ, որոնք շատ շուտով տարածուել են նաեւ Հայաստան ժամանած իրաքահայերի, լիբանանահայերի, ինչպէս նաեւ Ուքրանիայի հակամարտութեան հետեւանքով հայրենիք ժամանած հայերի վրայ: Դրանք ներառել են կազմակերպչական ծրագրեր, փոփոխութիւններ իրաւական գործառոյթներում, փաստաթղթային հարցերի դիւրացում, կացարանով եւ բնակարանով ապահովում, աշխատանքով ապահովում, առողջապահական խնդիրներ, կրթական հիմնախնդիրներ, երիտասարդական ծրագրեր, մշակութային միջոցառումներ եւ այլն:

ՀՀ սփիւռքի նախարարութիւնը մշտական կապ է պահպանել վերոնշեալ համայնքներում գործող ՀՀ դիւանագիտական ներկայացուցչութիւնների եւ հայկական համայնքային կառոյցների հետ, դիւրացուել է ՀՀ քաղաքացիութիւն ստանալու գործընթացը:

Հայաստանում նորեկներին աջակցելու նպատակով փոփոխութիւններ են կատարուել ՀՀ մի շարք իրաւական ակտերում, ներառեալ ՀՀ կառավարութեան որոշումներում, տարբեր գերատեսչական ակտերում:

ՀՀ կառավարութիւնը կազմակերպել է հայրենադարձների տեղաւորումը, լուծել նրանց առողջապահական ու կրթական հարցերը՝ փոխհատուցելով դրանց հետ կապուած ծախսերը պետութեան, ինչպէս նաեւ սփիւռքեան ու միջազգային բարեգործական կազմակերպութիւնների օժանդակութեամբ:

ՀՀ Սփիւռքի նախարարութիւնը, գործակցելով տարբեր գերատեսչութիւնների եւ կազմակերպութիւնների հետ, աջակցել է հայրենադարձների աշխատանքով ապահովմանը:

Նրանց համար կազմակերպուել են տարատեսակ դասընթացներ (այդ թւում՝ արեւելահայերէն, ռուսերէն) ու վերապատրաստման ծրագրեր, մշակութային միջոցառումներ, երիտասարդական ծրագրեր եւ այլն:

Հայաստանի հասարակական տարբեր շերտերը, ինչպէս նաեւ անհատները, հնարաւորութիւնների սահմաններում, իրենց անմնացորդ նպաստն են բերել հայրենադարձ սփիւռքահայերին օժանդակելու եւ Հայրենիքում նրանց ընտելացմանն աջակցելու գործին:

Հիմք ընդունելով իրաքահայերի հայրենադարձութեան ընթացքում ՀՀ դիմագրաւած դժուարութիւնները, ապա ՀՀ Սփիւռքի նախարարութեան (2008-2018 թթ.) սիրիահայերի հայրենադարձութեան ընթացքում յաղթահարած խոչընդոտները, արձանագրած յաջողութիւններն ու ձեռք բերած գործնական փորձը, ինչպէս նաեւ աչքի առաջ ունենալով 2012 թ. օգոստոսին Հայաստանում հիմնուած սփիւռքահայերի Հայաստան հայրենադարձուելու եւ ինտէգրման հարցում անհատական աջակցութիւն ցուցաբերող ոչ պետական “Repat Armenia” հիմնադրամի (համահիմնադիր եւ գործադիր տնօրէն՝ Վարդան Մարաշլեան, <https://www.repatarmenia.org>) արդիւնաւէտ գործունէութիւնը՝ կենսական անհրաժեշտութիւն էր դարձել հայրենադարձութեանն աջակցող ՀՀ կառավարութեանը ենթակայ կառոյցի ստեղծումը:

ՀՀ Սփիւռքի նախարարութեան լուծարումից յետոյ կառավարութեան որոշմամբ 2019 թ. յունիսի 11-ից բացուած ՀՀ Սփիւռքի գործերի գլխաւոր յանձնակատարի գրասենեակը, շարունակուող անխուսափելի հայրենադարձութեան գործընթացին ի պատասխան, արդէն 2023 թ. Երեւանում բացել է Հայրենադարձութեան եւ ինտէգրման առաջին կեդրոնը: ՀՀ կառավարութեան եւ «Յովնանեան ընտանեկան հիմնադրամի» համագործակցութեամբ հայրենադարձների համար նոր մակարդակի եւ որակի այդ միասնական ռեսուրս-կեդրոնի բացումը վկայում է այն մասին, որ «…հայրենադարձութիւնը ցանկալի է: Կառավարութիւնն ուզում է Հայաստանի Հանրապետութիւն վերադարձած աւելի ու աւելի շատ մարդկանց տեսնել»:

Հայրենադարձութեան եւ ինտէգրման կեդրոնը կոչուած է հայրենադարձուել ցանկացող մեր հայրենակցին խորհրդատուական ու գործնական աջակցութիւն տրամադրել տարբեր փուլերում. «նախահայրենադարձման»՝ «[հայրենադարձուելու] մտադրութեան ձեւաւորման փուլից», խորհրդատուութիւն եւ այլ ծառայութիւններ մատուցել տեղափոխման հետ կապուած խնդիրների դէպքում: Կեդրոնի աշխատակիցը նախապատրաստելու եւ ուղեկցելու է մեր հայրենակցին հայրենադարձման ողջ ընթացքում՝ նրան ներկայացնելով ու ծանօթացնելով Հայրենիքում իրաւական գործընթացներին, կրթական, առողջապահան, մաքսային, զբաղուածութեան, բիզնես գործունէութիւն ծաւալելու եւ այլ հարցերին՝ սերտօրէն գործակցելով գործընկեր կազմակերպութիւնների հետ: Կեդրոնն առաջարկում է մշտապէս գործող հայերէնի անվճար դասընթացներ, ինտէգրման ու իրազեկման անվճար սեմինարներ, օնլայն եւ օֆլայն տարաբնոյթ միջոցառումներ, տեղեկատուական, կապերի հաստատման ու *պոտենցիալ* գործատուների հետ շփումներ եւ այլն:

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԿԱՌՈՅՑՆԵՐԻ ԿԵՑՈՒԱԾՔԸ ՀԱՅՐԵՆԱԴԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ՆԿԱՏՄԱՄԲ

Յաւօք, մերձաւորարեւելեան իրարյաջորդ ճգնաժամային 2000-ական թուականների ողջ ընթացքում հայրենակիցների փրկութեան համասփիւռքեան հակաճգնաժամային ծրագիր այդպէս էլ չի մշակուել համայնքային պատասխանատու կառոյցների կողմից:

Ինչպէս սիրիական պատերազմի ողջ ընթացքում, նոյնպէս եւ յետոյ համայնքի պատասխանատու կառոյցները շարունակել են իրենց բազմադէմ կեցուածքը համայնքների փրկութեան հարցում:

Այսպէս, անգամ Սիրիայի երկարատեւ ու կործանարար պատերազմի պայմաններում համայնքի պատասխանատուները վերադարձի (նոյնիսկ՝ Հայաստանից) եւ աւերակուած ազգային կառոյցները վերականգնելու, վերաշինելու կոչեր են հնչեցրել՝ որդեգրած երկիրը («սիրիական հայրենիք») արժէքային առումով յաճախ Հայրենիքից գերագնահատելու միտումով:

Մինչդեռ, երկու տասնամեակների ընթացքում խնդրահարոյց տարածաշրջանի իրարյաջորդ ճգնաժամերի յորձանուտում յայտնուած համայնքների եւ կամ սփիւռքահայ համապատասխան քաղաքական ու կրօնական կառոյցների կողմից հայութեան կազմակերպուած հայրենադարձութեան ծրագիր այդպէս էլ չի մշակուել:

Փոխարէնը, սփիւռքեան որոշ կազմակերպութիւններ (ՀՅԴ, ՀՕՄ, հայ առաքելական եկեղեցու անթիլիասական թեմ, հայ աւետարանական ու կաթողիկէ եկեղեցիներ եւ այլն) միջազգային համապատասխան կառոյցների եւ տարբեր օտար երկրների (ԱՄՆ, Գանատա, Աւստրալիա, Շուէտ եւ այլն) կառավարութիւնների գործակցութեամբ գաղթականներ ընդունելու մասնաբաժիններ [Quota] են բացել տուել՝ իրականացնելով Մերձաւոր Արեւելքից հայերի, ինչպէս նաեւ Հայաստան ժամանած հայրենադարձների արտերկիր տեղափոխելու իրենց «աւանդական» ծրագիրը:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Արդի աշխարհաքաղաքական մարտահրաւէրներն առաւել քան առիթ պէտք է դառնան համասփիւռքեան առաջնահերթութիւնների վերարժեւորման, համայնքային կեանքը սփիւռքում բարոյահոգեբանական, գաղափարագործնական առումով արմատապէս վերանայելու եւ վերակազմակերպելու, ապաքաղաքականացնելու եւ ապակուսակցականացնելու՝ գերնպատակ ունենալով պասիւ հայապահպանութիւնից ու անհեռանկար համայնքապահպանութիւնից անցում կատարելու գործնական հողապահպանութիւն՝ «Դէպի Երկի՜ր» կազմակերպուած հայրենադարձութեան եւ հայրենաշինութեան:

Երեւան

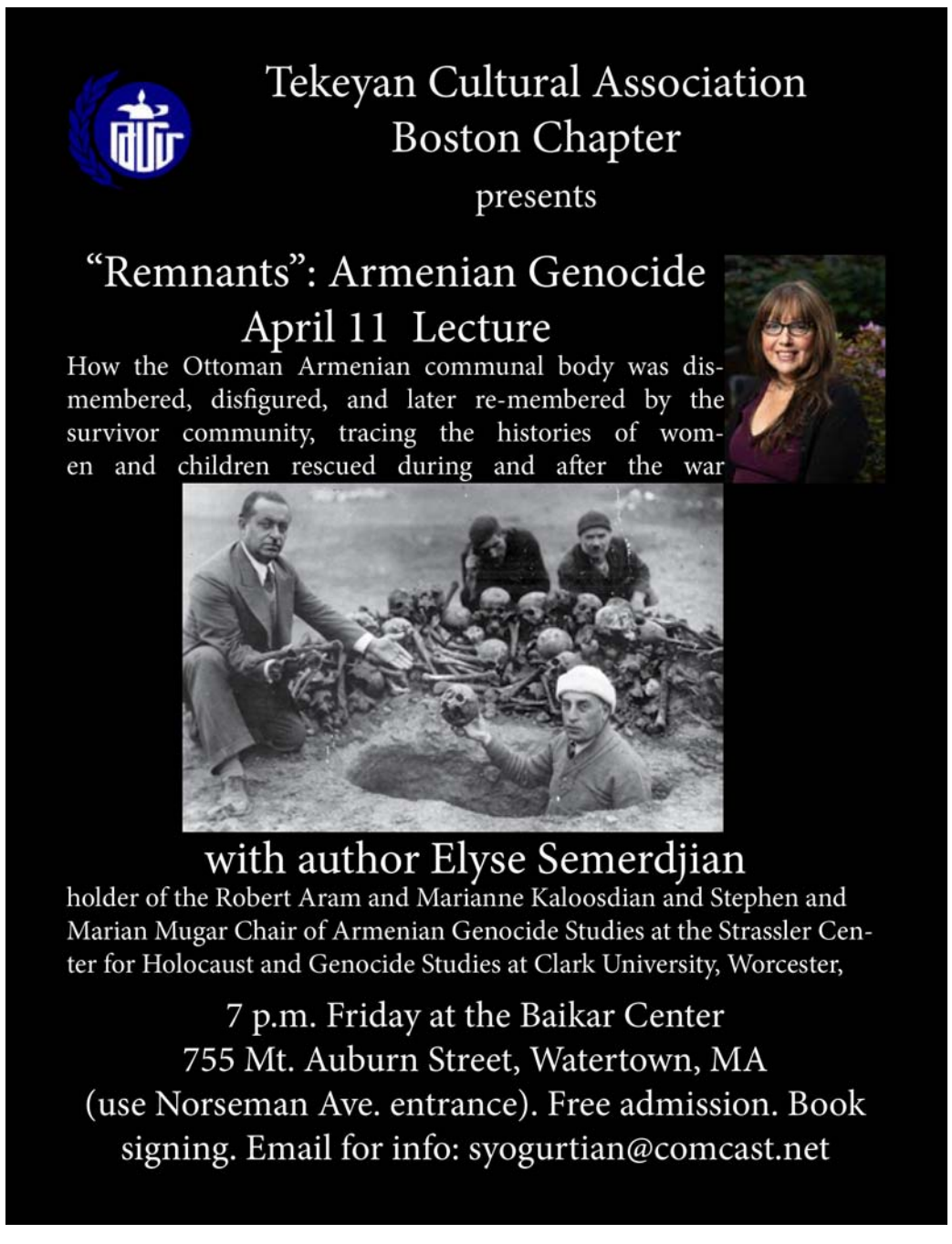

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆ «ՊԱՅՔԱՐ»ԻՆ

Բարձր գնահատելով «Պայքար» Շաբաթաթերթի աւանդական ազգային գաղափարական ուղղութիւնն ու ճոխ բովանդակութիւնը, մեր կազմակերպութեան ծանօթ դէմքերէն ընկերուհի Սոնիկ (Վայէճեան) Գրաճեան 100 տոլար կը նուիրէ շաբաթաթերթին:

ԹՐՔԱԿԱՆ, ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ, ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀՐԱՍԱՅԼԵՐՈՎ, ԱՆՕԴԱՉՈՒ ՍԱՐՔԵՐՈՎ...

(Շարունակուած 5-րդ էջէն)

ԼԷՅՍ ՄՈՒՖԹԻ – Սուրիացի հռչակաւոր դերասան, բեմադրիչ, մտաւորական

_«Սիրելի եղբայրս Ահմատ ըլ-Շարի (Ճոլանի), նախ կը շնորհաւորեմ ձեր իրագործած ազատութեան համար պայքարին եւ յեղափոխութեան յաղթանակին համար: Մենք ուրախ ենք սակայն միաժամանակ՝ վախով լեցուն: Քեզմէ ու կողմնակիցներէդ կը խնդրենք, որ Իսլամական Պետութեան չվերածէք Սուրիան: Ձեր կառավարութեան մէջ նորաստեղծ մշակոյթի նախարար չկայ…: Սուրիան հազարամեակներու մշակոյթ ունեցող երկիր է, ժողովուրդը կեանք սիրող, արարող, ապագային հանդէպ միշտ լաւատես: Իսլամական պետութիւն ստեղծելու պարագային՝ երկրէն փախուստ պիտի տայ մեր մտաւորական, մշակոյթի եւ արուեստներու արարող սերուցքը՝ երկիրը մխրճելով խաւարի մէջ»:

ԱՔՔԱՏ ՀԱՆՆԱ – Ասորական «Սութորո» ռազմական ոստիկանութեան խօսնակ, «Սուրիական Դեմոկրատական Ուժեր»ու անդամ, Քամիշլի

_ «Կանխելով Քամիշլիի զինուորական միջազգային օդակայանին գրաւումը Թուրքիոյ վարձկաններուն կողմէ, մեր ուժերը, «Սուրիական Դեմոկրատական Ուժեր»ու գլխաւորութեամբ, որուն շարքերէն կը կռուին քիւրտ, ասորի, արաբ, հայ, եզիտի ռազմիկներ՝ տէր դարձանք օդակայանին, որուն շրջապատը ռմբակոծուած էր Թուրքիոյ կողմէ…: Առաւել եւս, Քամիշլիի «Անվտանգութեան խաչմերուկ» կոչուած Սուրիական բանակի եւ հետախուզութեան կեդրոնները անցան մեր հսկողութեան տակ:

ՍԱԼԲԻ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ – Լրագրողուհի, գրող, մտաւորական, մանկավարժ – Հալէպ:

_ «Բաւական մտահոգուած եւ անորոշ իրավիճակի մէջ յայտնուեցանք այս յեղափոխութեան առաջին օրէն: Սակայն նոր վարչակարգին անդամները ամէն ինչ ըրին որ ցոյց տան, թէ իրենք կը յարգեն քրիստոնեայ փոքրամասնութիւններուն իրաւունքները: Հիմա Հալէպը ամէնէն ապահով եւ հանգիստ քաղաքն է: Տեսնենք յետագայի զարգացումները»:

ԱՊՏԸԼ ՍԱԼԱՄ ԱՀՄԱՏ – Հիւսիս Արեւելեան ինքնավար մարզի քիւրտ գլխաւոր ներկայացուցիչ Լիբանանի մէջ:

_ «Վերջին քանի մը տարուան ընթացքին, Թուրքիոյ բռնապետ Էրտողան, աւելի քան 85 հազարանոց «յատուկ» բանակ պատրաստեց, կազմուած Սուրիոյ, Իրաքի, Կեդրոնական Ասիոյ, Չինաստանի Թիւրքմէն, Իւզպէք, Ղըրխըզ, Ույկուր ցեղախումբերէն զինուորագրուած վարձկաններէն, որոնք արդէն արիւնալի արհաւիրքներ կազմակերպած էին Սուրիոյ եւ Իրաքի տարածքին՝ Իսլամական Պետութեան շարքերէն: Այժմ այդ վարձկան բանակը իշխանութեան բերաւ տխրահռչակ Զարքաուիի եւ Պաղտատիի տեղակալ, «Ժողովրդավար»ի դիմակ հագած Ճոլանին, որ այժմ կը գործէ իր տէրերուն հրահանգներուն համաձայն: Էրտողան իր բանակին ոճրագործներով կը սպառնայ նաեւ Արեւմտեան Եւրոպային, ուր քանի մը անգամ ահաբեկչական գործողութիւններ կատարեցին մայրաքաղաքներուն մէջ: Իսկ 2020 թ.ին Ատրպէյճանի, Լեռնային Ղարաբաղի եւ Հայաստանի վրայ ռազմական զաւթման օրերուն՝ Ըտլէպէն «վարձակալուածը» հարիւրաւոր թիւրքմէն վարձկաններ, Էրտողանի հրահանգով տեղափոխուեցան Պաքու, ապա ռազմաճակատներ, որոնց մասին օրը-օրին զգուշացուցած էին հայ ռազմական ղեկավարութիւնը…»:

ՖԱՅՍԱԼ ԷՄՔԷԾ – Պաղեստինցի մտաւորական, համալսարանի դասախօս, յառաջդիմական գործիչ, 1948 թ. Իսրայէլեան բռնագրաւած տարածքներէն

_ «Թրքական, իսրայէլեան, ամերիկեան հրասայլերու, անօդաչու սարքերու, ռազմական ինքնաթիռներու եւ հազարաւոր արիւնախում վարձկաններու միջոցաւ, Ասատի վարչակարգը տապալած Ճոլանի այժմ զբաղած է, թէ քանի՞ երկարամեայ բանտարկեալներ «անհետացած» են Սետնայայի թէ Մեզզէի բանտերուն մէջ, միաժամանակ հրկիզել տալով 40 տարի Սուրիան պահած-պահպանած նախագահ Հաֆէզ Ասատի շիրիմը՝ Քարտահայի մէջ: Մինդ անդին, Իսրայէլեան բանակը երկրորդ օրն իսկ գրաւեց 200 քառ. քլմ. սուրիական տարածք, 40 տարուան ամբարուած զէնքերն ու հրթիռները, ռազմական պահեստները քարուքանդ ըրաւ, բիւրաւոր բանտարկեալներ, որոնք կը տուայտին Յորդանանի, Սէուտական Արաբիոյ, Եգիպտոսի եւ արաբական այլ բռնատիրութիւններու կալանավայրերուն մէջ կը շարունակեն մնալ թաքնուած թղթածրարներու մէջ:

ԿԵՒԱՐԱ ՇԷՅԽ ՆՈՒՐ – Քրտական «ԱՆՀԱ» գործակալութեան ռազմական թղթակից, խմբագիր, մեկնաբան – Հասաքէ:

_ «Ժեպհէթ Թահրիր ըլ-Շամ» ահաբեկչական կազմակերպութեան ղեկավարծ Ճոլանին (Ահմատ ըլ-Շարի) բաւականին խելացի, փորձուած, խիզախ ռազմա-քաղաքական գործիչ է, որ կարողացաւ համոզել ամերիկացիները եւ Արեւմուտքը՝ որոնք իր գլխուն համար 10 միլիոն տոլար խոստացած էին՝ զինք ֆինանսաւորել, զինել, արտօնել Թուրքիոյ, որ ղեկավարէ այս յարձակումը Սուրիոյ վրայ եւ քանի մը օրէն տապալէ Ասատի 40 ամեայ փտած վարչակարգը: Այժմ իր տէրերը 3 ամիս ժամանակ տուած են իրեն, որպէսզի կազմէ հաւասարակշռուած կառավարութիւն մը, չվնասէ քրիստոնեայ եւ քիւրտ փոքրամասնութիւնները եւ դաւանի իբր թէ «ժողովրդավարական» հիմունքներ եւ հասարակարգ: Շուտով, հիւսիս-արեւելեան Սուրիոյ քրտական թէ ասորական, հայկական ղեկավարները, որպէս «Սուրիոյ Դեմոկրատական Ուժեր», հրամանատար Մազլում Ապտիի գլխաւորութեամբ, ֆրանսական եւ ամերիկեան միջամտութեամբ պիտի հանդիպին եւ բանակցին Ճոլանիի նոր վարչակարգին հետ, եթէ վերջինս կը ցանկայ որ «Կեսարի օրէնք» ծանր պատժամիջոցները վերացուին եւ օգնութիւն տրամադրուի Սուրիոյ տնտեսութիւնը վերականգնելու»:

Պէյրութ – Հալէպ – Ղամիշլի – Հասասքէ – Դամասկոս (հեռախօսով)

Մեր Արուեստագէտները - 408

ԱՐՄԷՆ ՍԱՅԱՄԵԱՆ (ՍԱՅԱՐ)

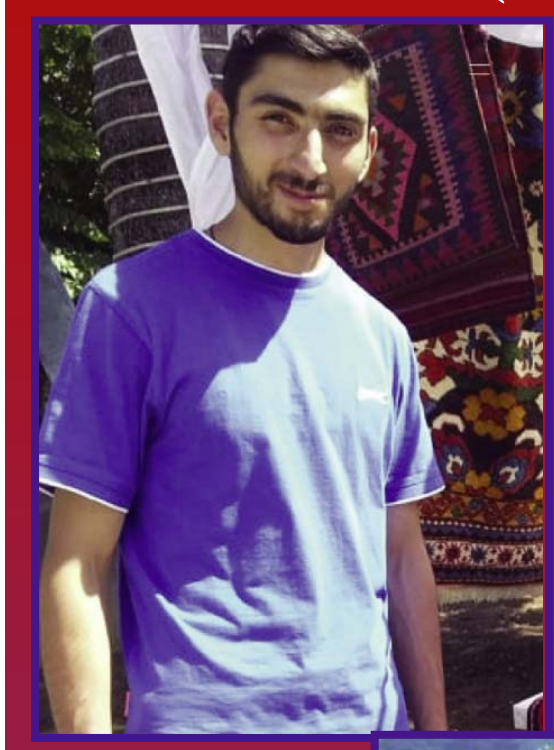

Նկարիչ Սայամեան ծնած է Օգոստոս 8, 1996-ին Շուշի (Արցախ): Գեղանկարիչ բնատուր ձիրքերով, ուսանած է Շուշիի «Յակոբ Կիւրճեան»ի անուան գեղարուեստի ուսումնարանը: Այնուհետեւ, ծառայած է ինքնապաշտպանութեան բանակի ջոկատներուն մէջ: 2016-ին մասնակցած է ապրիլեան պատերազմին: Արմէն մասնակցած է նաեւ Սեպտեմբեր 27, 2020-ի մարտական գործունէութեան, որմէ ետք, պատերազմի աւարտին, կորսնցնելէ ետք իր ծննդավայրը եւ բնակարանը, կը տեղափոխուի ընտանիքին հետ Երեւան, հազարաւոր գաղթականներուն նման:

Ան կը գծէ 5 տարեկանէն սկսեալ:

Հոգեպէս կապուած կը մնայ իր պապենական հողին՝ Արցախին եւ կը շարունակէ ներշնչուիլ այս սրբազան միջավայրէն: Կը հաւատայ, որ օր մը անպայման Արցախը պիտի

վերադառնայ հայութեան որպէս անբաժան մէկ մասը հայոց հայրենիքին: